

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра податкового менеджменту та фінансового моніторингу
імені Миколи Чумаченка

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
"ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ І АНАЛІЗ"

галузь знань: 07 "Управління та адміністрування"

спеціальність: 071 "Облік і оподаткування"

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

ОЦІНКА РИЗИКІВ ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ
ШЛЯХОМ ЗА КРИТЕРІЯМИ В АТ «ОЩАДБАНК»

здобувача: Марченка Данила Олексійовича _____

Науковий керівник: д.е.н., професор Л. Г.Ловінська _____

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри
податкового менеджменту
та фінансового моніторингу
імені Миколи Чумаченка

Л.Г. Ловінська

Київ – 2025

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 75 сторінок, 4 таблиці, 5 рисунків, список використаних джерел з 37 найменувань, додатки.

Оцінка ризиків відмивання доходів одержаних злочинним шляхом за критеріями в АТ «Ощадбанк»

Об'єктом дослідження є система фінансового моніторингу, спрямована на запобігання відмиванню коштів у банківському секторі України.

Предметом дослідження є оцінка ризиків відмивання доходів у банківській сфері на основі встановлених критеріїв, а також розробка рекомендацій щодо їх удосконалення на прикладі АТ «Ощадбанк».

Мета дослідження полягає в аналізі чинних механізмів виявлення підозрілих фінансових операцій, оцінка ризиків відмивання доходів у банківській діяльності та розробка критеріїв, які сприятимуть підвищенню ефективності фінансового моніторингу в АТ «Ощадбанк».

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

розглянути концептуальні засади та етапи відмивання коштів, а також основні методи його реалізації;

проаналізувати правові норми та міжнародні вимоги до фінансового моніторингу, зокрема рекомендації FATF;

дослідити сучасні методики оцінки ризиків у сфері протидії відмиванню доходів;

розглянути систему оцінювання ризиків фінансових операцій, яка використовується в АТ «Ощадбанк»;

здійснити аналіз реальних кейсів відмивання коштів та визначити типові схеми їх проведення;

запропонувати вдосконалені критерії оцінки ризиків для підвищення ефективності виявлення підозрілих транзакцій.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів.

В кваліфікаційній бакалаврській роботі надано пропозиції в частині удосконалення підходів до фінансового моніторингу, розробці нових критеріїв оцінки ризиків відмивання коштів та застосуванні ефективних методів для покращення виявлення підозрілих операцій і зменшення ризиків легалізації незаконних доходів.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи: 2025.

Рік захисту роботи: 2025.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, клієнт, відмивання коштів, оцінка ризиків, банківська безпека, ідентифікація, верифікації, кінцевий бенефіціарний власник.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ	
ВІДМИВАННЮ ДОХОДІВ.....	5
1.1 Нормативно-правове регулювання боротьби з відмиванням доходів.....	5
1.2 Сутність та основні етапи процесу оцінки ризиків відмивання коштів.....	12
1.3 Методи розроблення та оцінки ризиків у сфері протидії легалізації злочинних доходів.....	18
1.4 Аналіз політики банку щодо протидії відмиванню коштів	26
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ ДОХОДІВ В АТ	
«ОЩАДБАНК» ТА УДОСКОНАЛЕННЯ КРИТЕРІЇВ РИЗИК-	
ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ.....	33
2.1 Використання банком системи оцінки ризиків клієнтів та аналіз реальних кейсів та виявлення схем відмивання коштів	33
2.2 Вплив регуляторних змін на політику банку та запропоновані критерії оцінки ризиків	47
2.3 Практичні рекомендації щодо посилення контролю у банківському секторі щодо протидії легалізації злочинних доходів.....	54
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах глобалізації та цифровізації фінансової системи відмивання доходів, отриманим злочинним шляхом, набуває дедалі складніших форм, що становить серйозну загрозу економічній безпеці державі. Україна, як країна з перехідною економікою, залишається вразливою до таких фінансових злочинів, що обумовлює необхідність постійного вдосконалення механізмів протидії їм. Банківські установи, зокрема АТ «Ощадбанк», відіграють ключову роль у цій системі. Саме тому оцінка ризиків відмивання доходів та формування ефективних критеріїв таких ризиків є надзвичайно актуальним завданням у рамках національної та фінансової безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці протидії легалізації злочинних доходів присвячено значну кількість наукових досліджень. Серед авторів, що зробили вагомий внесок у розвиток цього напрямку, варто зазначити Петрук О., Смагло О., Коваленко В., Єгорова А., Внукова Н., де значна увага приділяється механізмам банківського нагляду, ефективному впровадженню системи фінансового моніторингу, а також використанню ризик-орієнтованого підходу в процесі оцінювання клієнтів і їх транзакцій. У міжнародному контексті розробки базуються на загальновизнаних рекомендаціях та стандартах у сфері боротьби з фінансовими злочинами, що застосовуються багатьма країнами світу. Водночас окремі аспекти теми залишаються недостатньо дослідженими — зокрема, питання адаптації та уточнення критеріїв оцінки ризиків з урахуванням національної специфіки банківської системи України. У зв'язку з цим дана кваліфікаційна робота зосереджена на заповненні виявлених прогалин та розробці практичних рекомендацій для їх подолання.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи є розроблення ефективних критеріїв оцінки ризиків відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, у діяльності АТ «Ощадбанк» та надати практичні рекомендації щодо посилення ефективності контролю. Дослідження: Нормативно-правового регулювання боротьби з відмиванням доходів, сутності та основні етапи процесу

оцінки ризиків відмивання коштів.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є система фінансового моніторингу як інструмент запобігання відмиванню доходів, одержаним шляхом, у банківському секторі.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є процеси оцінки ризиків відмивання доходів у діяльності АТ «Ощадбанк», зокрема механізми, критерії та моделі ризик – орієнтованого підходу до фінансового моніторингу.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи використано сукупність загальнонаукових та спеціалізованих методів, а саме:

Аналіз і синтез;

Порівняльний метод;

Статистичний метод – для аналізу ризикових показників клієнтів;

Метод експертних оцінок – для визначення вагомості критеріїв ризику;

Графічний метод – для візуалізації результатів оцінювання.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Практична значущість полягає у можливості впровадження розроблених критеріїв оцінки ризику у діяльності АТ «Ощадбанк», що дозволить підвищити ефективність внутрішнього фінансового моніторингу та зменшити ймовірність легалізації злочинних доходів до оцінки ризиків із застосуванням багатофакторного аналізу та формалізації критеріїв ризику, що може бути адаптовано до інших фінансових установ України.

Інформаційна база дослідження. Інформативну базу дослідження становлять нормативно – правові акти України, зокрема закон України №361-IX, рекомендації міжнародних організацій (FATF, Basel Committee), наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, статистичні матеріали, а також аналітичні огляди.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 75 сторінок, основний текст викладено на 54 сторінках. Робота містить 5 рисунків, список використаних джерел 37.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ ДОХОДІВ

1.1 Нормативно-правове регулювання боротьби з відмиванням доходів

У контексті стрімкої глобалізації фінансових ринків і зростаючої мобільності капіталу, питання запобігання відмиванню коштів, здобуті злочинним шляхом, набуває особливого значення. Цей процес, що часто називається легалізацією «брудних» грошей, не тільки деформує механізми ринкової конкуренції та послаблює фінансову стабільність держав, але й служить фінансовим джерелом для організованої злочинності, терористичних структур і тіньової економіки загалом.

Поняття «брудні кошти» охоплює фінансові ресурси, які були здобуті шляхом протизаконної діяльності – зокрема через торгівлю наркотиками, корупційні схеми, махінації, нелегальний обіг зброї та інші кримінальні злочини. Щоб замаскувати джерело походження таких грошей і легалізувати їх використання в офіційному фінансовому секторі, здійснюється процес «відмивання». Це явище завдає шкоди економічній системі, знижує рівень доброчесної конкуренції, посилює ризики фінансових криз, а також підтримує глобальні злочинні мережі, включно з терористичними угрупованнями та наркокартелями.

Відтак, створення ефективної нормативно – правової бази для протидії таким явищам стало стратегічним завданням як для окремих держав, так і для міжнародного співтовариства. Вона визначає не лише правила для фінансових установ, а й механізмів взаємодії на національному рівнях.

Вагомим рушієм міжнародної ініціативи у боротьбі з легалізацією злочинних доходів виступає Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering, FATF) [1], створена ще у 1989 році з ініціативи країн «Великої сімки» (G7) [2]. Спочатку її

діяльність була спрямована на протидію відмиванню коштів, отриманих від наркобізнесу, однак з часом FATF був розширений і охопив боротьбу з фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. Основним інструментом FATF є «40 рекомендацій» - міжнародні стандарти, які служать орієнтиром для формування політик держав та установ у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (Далі - ПВК/ФТ) [3]. Як показує аналіз прогресу у цій сфері, спостерігається значне зростання кількості країн, що імплементують ці рекомендації. На рис.1.1 відображено динаміку зміни відсотка країн, які впровадили 40 рекомендацій FATF.

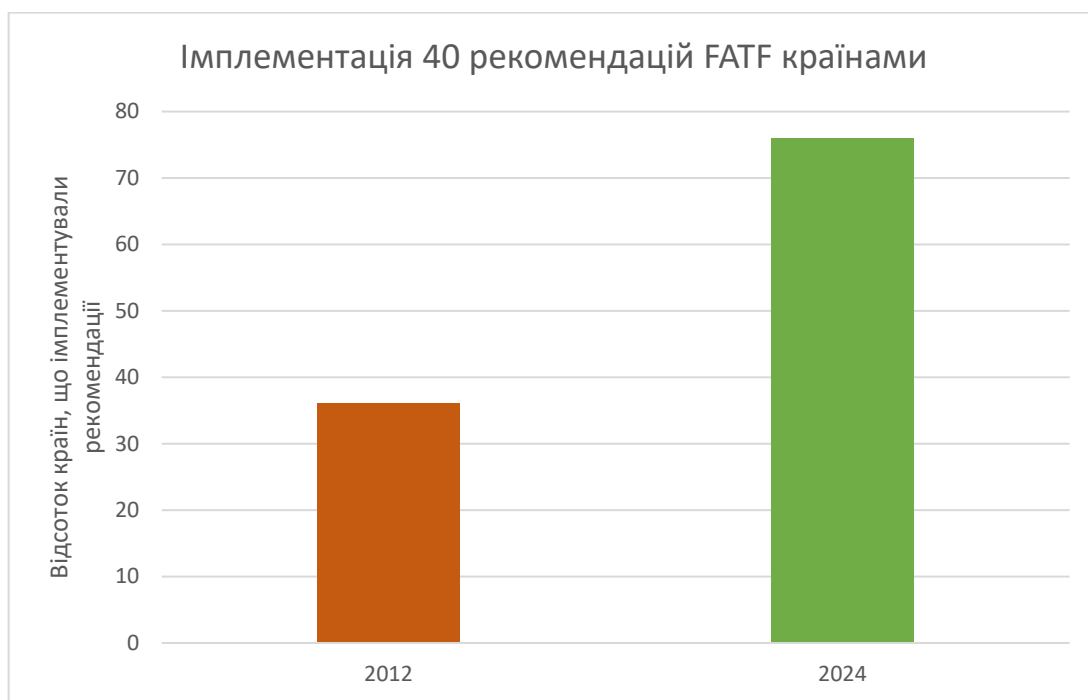

Рисунок 1.1 - Динаміка зростання відсотка країн, що імплементували 40 рекомендацій FATF

Джерело: розроблено автором на основі [3]

Як видно з рис 1.1, протягом досліджуваного періоду відбулося помітне збільшення частки країн, що впровадили 40 рекомендацій FATF у свої національні нормативно-правові акти та практичні процедури. Якщо у 2012 році цей показник становив лише 36%, то наразі він досягнув 76%, згідно з останніми доступними даними. Це свідчить про зростаюче розуміння міжнародною спільнотою

важливості єдиних стандартів для ефективної боротьби з фінансовими злочинами та підтверджує активні зусилля країн щодо удосконалення своїх систем фінансового моніторингу.

Зміст рекомендацій охоплює широкий спектр заходів – від криміналізації відмивання доходів та фінансування тероризму, до встановлення зобов’язань щодо ідентифікації клієнтів «Знай свого клієнта» (англ. know your customer, далі - KYC), моніторингу операцій, збереження даних та обміну інформацією. Також FATF надає рекомендації щодо внутрішнього контролю у фінансових установах, навчання персоналу та запровадження постійного аудиту систем фінансового моніторингу (Додаток А).

Окрім FATF, значну роль у формуванні світових підходів до ПВК/ФТ відіграють й інші впливові міжнародні інституції. Організація Об’єднаних Націй (ООН) закладає ключові правові основи через свої міжнародні угоди, зокрема Палермську конвенцію проти транснаціональної організованої злочинності та Віденську конвенцію, яка спрямована на боротьбу з незаконним обігом наркотиків і психотропних речовин. Ці документи визначають підходи до криміналізації процесу відмивання коштів і сприяють глобальній кооперації у сфері ПВК/ФТ.

Суттєвий внесок також робить Рада Європи. Варшавська конвенція про ПВК/ФТ встановлює чіткі правові вимоги для країн – учасників, включаючи положення щодо виявлення, арешту та конфіскації активів злочинного походження[4].

На рівні регіональної співпраці ключову роль відіграє Комітет експертів Ради Європи зі взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму (Далі – MONEYVAL) [5] є відповідальним за оцінку заходів з протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму в країнах-членах та низці інших юрисдикцій. MONEYVAL проводить регулярні взаємні перевірки, вивчаючи ефективність національних систем, правові та інституційні рамки, а також практичну реалізацію ПВК/ФТ. Результати оцінок містять глибокий аналіз, окреслюють сильні та слабкі сторони, і супроводжуються конкретними рекомендаціями щодо вдосконалення. Для України участь у механізмах

MONEYVAL має критичне значення. Їхні висновки не лише впливають на імідж держави на міжнародній арені, а й слугують дороговказом у процесі вдосконалення внутрішнього законодавства у сфері боротьби з фінансовими злочинами. MONEYVAL сприяє уніфікації європейських стандартів і підвищенню ефективності протидії загрозам, пов'язаним із нелегальними фінансовими потоками. Водночас, рекомендації FATF та результати оцінок MONEYVAL суттєво впливають на розвиток української нормативної бази, що є частиною нашого прагнення до глибшої інтеграції у світову фінансову систему.

Egmont Group (Егмонтська група)[6] є міжнародною мережею, яка об'єднує підрозділи фінансової розвідки (Далі – ПФР) із понад 160 країн світу з метою ефективної протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму. Ця організація була створена у 1995 році в Брюсселі у відповідь на зростання глобальних фінансових злочинів і потребу в налагодженні міжнародної взаємодії для їх виявлення. Основним завданням Egmont Group є сприяння безпечному обміну фінансовою інформацією між ПФР різних держав. Завдяки цьому обміну можливо оперативно реагувати на транскордонні загрози, що пов'язані з фінансовими злочинами. Організація розробила та впровадила інструмент Egmont Secure Web (ESW) — захищену цифрову платформу для передачі конфіденційної інформації, що значно підвищило ефективність міжнародної співпраці.

У своїй структурі Егмонтська група має кілька важливих органів. Ключову роль виконує Комітет Егмонта, який визначає стратегічні напрямки діяльності організації. Регіональні групи адаптують загальні стандарти до особливостей окремих країн і регіонів, тоді як робочі групи зосереджуються на конкретних напрямках: аналітика, технічна допомога, навчання, розробка політик. Секретаріат групи забезпечує щоденну координацію і адміністративну підтримку.

Egmont Group також активно підтримує національні ПФР, допомагаючи вдосконалювати внутрішні механізми боротьби з фінансовими злочинами. Члени групи зобов'язані дотримуватись встановлених стандартів, брати участь у міжнародному обміні даними. ПФР, у свою чергу, виконують ключову функцію — збирають, аналізують і передають фінансову інформацію, що може свідчити про

підозрілі операції, включно з відмиванням грошей та фінансуванням терористичної діяльності.

Вагомим елементом розвитку Egmont Group стало партнерство з FATF. Саме 40 рекомендацій FATF стали підґрунтям для формування стратегії Егмонтської групи. Обидві структури мають спільну мету — створити прозору та безпечну глобальну фінансову систему.

Для України участь у роботі Egmont Group є особливо важливою, оскільки дозволяє зміцнювати власну систему ПБК/ФТ, відповідати міжнародним стандартам та формувати позитивну репутацію у світовій фінансовій спільноті. Досвід і стандарти, запропоновані Егмонтською групою, є не лише практичними інструментами, а й важливими орієнтирами для подальшого вдосконалення національного законодавства та інституційної взаємодії у сфері фінансової безпеки.

АТ «Ощадбанк» інтегрує міжнародні стандарти, зокрема рекомендації FATF та співпрацю з MONEYVAL, для боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Банк впроваджує політику перевірки клієнтів (KYC), що дозволяє перевіряти фінансову діяльність та джерела доходів кожного клієнта. Застосовує ризик-орієнтований підхід, оцінюючи рівень ризику кожної операції, і застосовує заходи у разі виявлення підозрілих транзакцій, включаючи блокування коштів та повідомлення органів влади. Ощадбанк активно співпрацює з MONEYVAL, підготовлюючи інформацію для оцінки національної системи фінансового моніторингу та забезпечує виконання вимог регуляторів. Банк також використовує автоматизовані системи для виявлення підозрілих операцій у реальному часі. Завдяки виконанню стандартів FATF та співпраці з MONEYVAL, Ощадбанк постійно покращує свою політику фінансової безпеки, що підвищує прозорість операцій і зміцнює довіру до банку.

Також серед міжнародних ініціатив, спрямованих на зміцнення прозорості фінансових процесів особливе місце займає (Base Erosion and Profit Shifting) (Далі – BEPS)[10], ініційований Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Його головна мета — запобігання практикам мінімізації податкових

зобов'язань шляхом штучного зменшення податкової бази та переміщення прибутку до юрисдикцій з низькими ставками оподаткування.

Попри те, що BEPS не має прямого фокусу на ПВК/ФТ, його реалізація опосередковано впливає на зниження ризиків у цій сфері. Адже проєкт орієнтований на забезпечення податкового навантаження у місцях, де ведеться реальна економічна діяльність, що потребує підвищеного рівня відкритості у сфері податкового регулювання та обміну інформацією між державами.

Один із вагомих аспектів BEPS — вимоги щодо прозорості кінцевих бенефіціарів. Посилення контролю над розкриттям інформації про фактичних власників юридичних осіб ускладнює використання заплутаних корпоративних схем для маскування походження коштів. Саме прозорість структури власності є невід'ємною частиною процесу належної перевірки клієнтів, яку, зокрема, проводить АТ «Ощадбанк» з метою запобігання фінансовим правопорушенням.

Окрім цього, ефективно протистояння схемам податкового ухилення, до чого прагне BEPS, здатне зменшити масштаби нелегальних фінансових потоків, які можуть бути пов'язані з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом. У багатьох випадках ухилення від податків є початковою ланкою у схемах відмивання коштів, тому боротьба з цим явищем сприяє загальному зниженню фінансової злочинності.

Для АТ «Ощадбанк» розуміння принципів BEPS є важливою складовою аналізу ризиків, пов'язаних з міжнародними фінансовими операціями клієнтів. Посилення прозорості в країнах, які впровадили стандарти BEPS, допомагає вдосконалювати процедури та виявляти потенційно підозрілі транзакції.

У своїй роботі Петрук О. та Смагло О. аналізують міжнародний досвід у сфері фінансового моніторингу, акцентуючи увагу на його значенні для України. Автори зазначають, що глобальні виклики, пов'язані з легалізацією злочинних доходів та фінансуванням тероризму, вимагають ефективних національних механізмів контролю. Досвід розвинених країн демонструє важливість створення спеціалізованих органів, таких як фінансові розвідки, для протидії цим загрозам. Водночас, Україна стикається з проблемами у відповідності до міжнародних

стандартів, що призводить до негативних оцінок з боку FATF. У зв'язку з цим автори пропонують адаптувати кращі практики зарубіжних країн для вдосконалення національної системи фінансового моніторингу, зокрема через посилення контролю за зовнішньоекономічною діяльністю, яка є вразливою до фінансових зловживань. Вони підкреслюють необхідність інтеграції України у глобальні зусилля з протидії фінансовим злочинам шляхом впровадження дієвих моніторингових механізмів. Загалом, стаття містить ґрунтовні рекомендації щодо покращення фінансової безпеки України та ефективності контролю за підозрілими операціями.[7].

На законодавчому рівні в Україні основним нормативно-правовим актом є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [8]. Цей закон формує рамки системи ПВК/ФТ в Україні, визначаючи терміни, суб'єктів, зобов'язання та відповідальність. До суб'єктів первинного фінансового моніторингу належать, зокрема, банки, включаючи АТ «Ощадбанк». Закон вимагає обов'язкової ідентифікації та верифікації клієнтів, виявлення бенефіціарних власників, аналізу мети операцій та моніторингу фінансових транзакцій протягом усіх ділових відносин.

Крім того, закон зобов'язує суб'єкти розробити внутрішні процедури для виявлення підозрілих операцій та своєчасного інформування уповноважених органів. Це супроводжується вимогами щодо створення внутрішньої структури ПВК/ФТ у фінансових установах: призначенням відповідального працівника, навчанням персоналу, впровадженням правил зберігання даних та контролю за їх дотриманням. Центральним органом державного контролю в цій сфері є Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг), яка здійснює збір та аналітичну обробку даних про підозрілі фінансові операції. Вона також координує взаємодію з іншими органами та представляє Україну в міжнародних структурах.

Окрім базового закону, правове регулювання доповнюється нормами Кримінального кодексу України, які визначають відповідальність за легалізацію доходів, а також положеннями законів «Про банки і банківську діяльність» [9] та антикорупційного законодавства, що забезпечують цілісність системи контролю.

Регулювання банківської діяльності у сфері фінансового моніторингу здійснює Національний банк України (НБУ). Він розробляє підзаконні нормативні акти, зокрема положення, що деталізують порядок ідентифікації клієнтів, оцінки ризиків, ведення обліку та звітності, а також встановлюють стандарти внутрішнього контролю відповідно до національної специфіки банківської діяльності.

1.2 Сутність та основні етапи процесу оцінки ризиків відмивання коштів

У сучасних умовах, коли геополітична ситуація залишається напруженою, а рівень фінансових злочинів зростає, протидія відмиванню коштів набуває критичного значення для банківської сфери України. АТ «Ощадбанк», як один із провідних банків з важливою системною роллю, несе особливу відповідальність за підтримання фінансової стабільності, а також за дотримання чинного законодавства у сфері боротьби з ПВК/ФТ/ФРЗМЗ. У цьому контексті система оцінки ризиків відмивання коштів є невід’ємною частиною комплексної моделі в АТ «Ощадбанк». Завдяки цьому механізму банк може ефективно виявляти слабкі місця, приймати обґрунтовані управлінські рішення з метою мінімізації ризиків та впевнено дотримуватись вимог регуляторних органів.

Розглядаючи значення оцінки ризику відмивання коштів (Далі – ВК) у діяльності банку такого масштабу, важливо розуміти, що для АТ «Ощадбанк» це, перш за все, ймовірність того, що його широка клієнтська база — як фізичні, так і юридичні особи, включаючи представників ключових секторів економіки — а також численні канали надання послуг та різноманітні фінансові продукти можуть бути використані для легалізації коштів сумнівного походження. З огляду на статус

державного банку, особливої уваги потребують ризики, пов'язані з обслуговуванням державних підприємств та уразливих верств населення. Врахування основних характеристик ризику ВК дозволяє АТ «Ощадбанк» більш точно формувати стратегію управління цими загрозами. Зокрема, динамічний характер ризику вимагає постійного перегляду методів контролю відповідно до змін у законодавстві, злочинних тенденціях та розвитку фінансових технологій.

У своїй науковій публікації О.М. Колодізев та Коцюба О.В, наголошують на необхідності переосмислення фінансової політики України з урахуванням новітніх викликів економіки[12]. Автори підкреслюють, що традиційні підходи до фінансового управління вже не забезпечують бажаної ефективності, оскільки вони не відповідають динаміці змін у соціально-економічному середовищі. На думку дослідників, держава повинна відігравати активну роль у регулюванні фінансових процесів, сприяючи економічній стабільності, прозорому використанню бюджетних ресурсів і впровадженню системної фінансової підтримки.

Комплексність ризику означає необхідність врахування широкого спектру чинників: від резидентності клієнтів і прозорості їхньої структури власності — до особливостей фінансових продуктів і географії операцій. З огляду на значні обсяги транзакцій та масштаб клієнтської бази, ймовірна реалізація ризику ВК може мати не лише фінансові чи репутаційні наслідки для самого банку, а й впливати на стійкість фінансового сектору країни загалом.

У загальному розумінні, для суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ), зокрема банківських установ, ризик відмивання коштів означає можливість того, що їхні фінансові інструменти, сервіси чи канали взаємодії з клієнтами можуть бути використані злочинцями для легалізації кримінальних доходів. Така діяльність, як правило, здійснюється у три етапи: початкове розміщення незаконних коштів у фінансовій системі, подальше їх нашарування через складні транзакції з метою ускладнення виявлення джерела, а також остаточна інтеграція цих коштів у легальну економіку (рис 1.2).

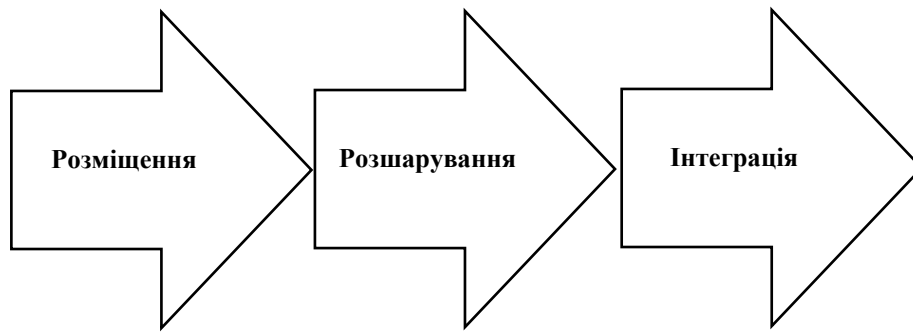

Рисунок 1.2. Трифазова модель легалізації злочинних доходів (FATF)

Джерело: узагальнено автором на основі [11]

На першому етапі — розміщенні — незаконні фінансові ресурси вперше вводяться у законну економіку. Це найризикованіший момент для злочинців, оскільки готівка чи інші активи, отримані незаконним шляхом, стають помітними. Основна мета цього етапу — приховати джерело походження коштів, зменшити підозру та надати їм легального вигляду. Серед популярних методів — депозити на банківські рахунки (у тому числі розбиті на дрібні суми), придбання фінансових активів за готівку, операції через небанківські фінансові установи, змішування злочинних доходів із доходами законного бізнесу, вкладення в матеріальні активи, використання казино, а також маніпуляції з криптовалютами.

Друга стадія — розшарування — полягає у складній мережі транзакцій, які віддаляють кошти від їх незаконного джерела. Завдання цього етапу — приховати фінансовий слід і ускладнити роботу контролюючих органів. Це досягається за допомогою численних операцій: переказів між рахунками в різних країнах, інвестицій у цінні папери, використання страхових продуктів і деривативів, створення фіктивних угод, залучення «компаній-оболонок», посередницьких рахунків, вкладень у мало ліквідні активи, багатокрокових переказів через різні платіжні платформи та обміну криптовалют.

Фінальна стадія — інтеграція — означає повернення відмитих коштів до легального обігу. На цьому етапі кошти набувають вигляду законно отриманих і можуть бути використані без виклику підозр. Серед стратегій — придбання нерухомості, інвестиції у легальний бізнес, купівля предметів розкоші, використання фінансових інструментів, видача позик, пожертви на благодійність,

підтримка політичних кампаній та отримання банківських кредитів під заставу вже «відмитих» активів.

Ризик ВК для суб'єктів первинного фінансового моніторингу (Далі - СПФМ) має складну та багатогранну природу. Насамперед, слід відзначити його змінність — цей ризик постійно трансформується під впливом появи нових злочинних схем, впровадження технологічних новацій та коригувань у правовому полі. Крім того, ризик має комплексний характер, оскільки формується під дією численних чинників: особливостей клієнтів, географічного розташування їх діяльності, характеру продуктів і послуг, каналів їх надання, а також внутрішніх механізмів контролю в установі. Нарешті, варто підкреслити його можливу високу шкоду — реалізація такого ризику може спричинити значні фінансові збитки, втрату ділової репутації, юридичні наслідки та навіть дестабілізацію фінансової системи в цілому.

Беручи до уваги зазначені особливості ризику відмивання коштів, стає очевидною ключова роль його оцінювання як для СПФМ, так і для фінансової системи в цілому. Для СПФМ, зокрема банків, аналіз ризиків ВК є фундаментальним етапом формування ефективного механізму ПВК/ФТ.

Цей процес забезпечує:

Виявлення вразливих зон: Аналіз дозволяє визначити ті напрями діяльності, групи клієнтів чи продукти, що мають найбільшу ймовірність бути використаними у схемах відмивання коштів.

Оцінку рівня загроз: Оцінювання ризиків дає змогу встановити, наскільки ймовірною є реалізація виявлених ризиків і які наслідки це може мати.

Прийняття зважених рішень: Завдяки оцінці, СПФМ мають змогу обґрунтовано планувати та впроваджувати ефективні заходи контролю та зниження ризиків.

Рациональний розподіл ресурсів: Результати аналізу дають змогу спрямувати доступні ресурси — фінанси, персонал, технології — саме на ті напрямки, де загрози є найвищими.

Підвищення рівня дотримання вимог: Регулярна оцінка демонструє відповідальний підхід установ до виконання норм законодавства у сфері протидії ВК/ФТ і сприяє ефективній взаємодії з регуляторами.

На макрорівні, систематичне проведення оцінки ризиків кожним СПФМ зміцнює стійкість і прозорість фінансової системи загалом. Це знижує її привабливість для злочинців, унеможлиблює проникнення незаконних капіталів в економіку, підтримує здорову конкуренцію та покращує міжнародний імідж країни. Водночас недооцінка або формальний підхід до оцінки ризиків з боку навіть кількох ключових гравців здатні створити серйозні вразливості, якими можуть скористатися для масштабних кримінальних фінансових схем, що врешті-решт ставить під загрозу довіру до всієї фінансової інфраструктури.

Процес оцінювання ризиків відмивання коштів має багатоаспектну мету й реалізується через послідовні етапи:

Виявлення ризиків: Першим і базовим кроком є ідентифікація можливих загроз, які можуть виникнути в рамках діяльності суб'єкта первинного фінансового моніторингу (СПФМ). До уваги беруться різні фактори — категорії клієнтів, характер продуктів і послуг, регіони діяльності, канали обслуговування тощо.

Дослідження ризиків: Після ідентифікації кожна з виявлених загроз піддається ретельному аналізу. Це включає вивчення джерел походження ризиків, потенційних сценаріїв їх реалізації, а також наявних механізмів контролю.

Класифікація ризиків: Наступним етапом є встановлення рівня кожного ризику. Зазвичай оцінюється ймовірність його настання та можливі наслідки для діяльності установи. У результаті ризики класифікуються за ступенем критичності — від низького до високого.

Управління ризиками: Для середніх і високих ризиків впроваджуються заходи щодо їхнього зниження. Це можуть бути посилені процедури перевірки клієнтів, заборони на проведення певних транзакцій, покращення систем виявлення підозрілої активності тощо.

Безперервний моніторинг: Оцінка ризиків — не разовий захід. СПФМ має здійснювати постійне спостереження за динамікою існуючих загроз, виявляти нові

виклики та своєчасно оновлювати свою систему оцінки відповідно до змін у внутрішньому середовищі, законодавстві чи зовнішніх умовах.

Оцінка ризиків ВК не є відокремленим процесом, а органічно інтегрована в загальну систему протидії ВК/ФТ, взаємодіючи з її ключовими складовими:

Перевірка клієнтів (KYC): Результати аналізу ризиків клієнта визначають рівень перевірки, що застосовується. Чим вищий ризик, тим глибше здійснюється аналіз, з акцентом на джерела фінансів, тип діяльності та мету встановлення ділових відносин.

Спостереження за фінансовими операціями: Оцінювання ризиків клієнтів, продуктів і регіонів діяльності допомагає формувати індикатори підозрілої активності. Операції з підвищеним ризиком контролюються частіше та уважніше.

Система внутрішнього контролю: На базі оцінки ризиків формуються політики й процедури контролю, які охоплюють організаційну структуру, розподіл функцій, політику внутрішнього комплаєнсу, системи звітності та навчання працівників.

Звітування про підозрілі операції: Аналіз ризиків допомагає співробітникам краще розпізнавати сумнівні транзакції й оперативно передавати інформацію відповідним уповноваженим органам.

Підвищення кваліфікації персоналу: Дані оцінки ризиків слугують основою для розробки навчальних програм, орієнтованих на актуальні загрози та методи їх виявлення.

Процес оцінки ризиків ВК базується на низці ключових принципів:

Ризик-орієнтованість: Заходи ПВК/ФТ мають відповідати ідентифікованому рівню ризику. Чим вища загроза — тим більше ресурсів залучається до її усунення.

Безперервність та інтегрованість: Оцінка має бути постійною, охоплюючи всі рівні організаційної структури СПФМ.

Пропорційність заходів: Інструменти контролю повинні бути адекватними — ні надмірними, ні недостатніми — для досягнення ефективного захисту без перевитрат.

Професійна компетентність та командна взаємодія: Процес оцінки має здійснюватися кваліфікованими фахівцями, за участі представників різних підрозділів для комплексного охоплення ситуації.

Належне документування: Усі кроки — від ідентифікації ризиків до реалізації заходів контролю — повинні бути детально задокументовані.

Регулярне оновлення: Оцінка ризиків повинна проходити систематичний перегляд відповідно до змін у законодавстві, діяльності СПФМ, складі клієнтів, технологіях та загальній ситуації на ринку.

Підводячи підсумки, можна з упевненістю зазначити, що процес оцінки ризиків відмивання коштів відіграє ключову роль у формуванні дієвої системи протидії ВК/ФТ для суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Він слугує основою для глибокого розуміння можливих загроз, формує базу для прийняття виважених управлінських рішень щодо впровадження ефективних контрольних механізмів та дозволяє раціонально розподіляти доступні ресурси.

Безперервний та структурований підхід до оцінювання ризиків є необхідною умовою для забезпечення стабільності банківської установи, збереження її ділової репутації, а також повного дотримання вимог чинного законодавства. У ширшому контексті, це також сприяє зміцненню довіри до всієї фінансової системи держави.

1.3 Методи розроблення та оцінки ризиків у сфері протидії легалізації злочинних доходів

Протидія відмиванню доходів, здобутих незаконним шляхом є одним із головних пріоритетів як для фінансових організацій, так і для наглядових інституцій у глобальному масштабі. З огляду на постійну трансформацію злочинних механізмів і зростаючу складність фінансових процесів, особливу вагу набуває впровадження чітко структурованих, науково обґрунтованих підходів до формування та оцінювання ризиків ВК. Комплексний аналіз ризиків, що включає

їх виявлення, дослідження та оцінювання, дозволяє СПФМ не лише дотримуватися чинного законодавства, але й впроваджувати ефективні контрольні заходи, спрямовані на недопущення використання їхніх сервісів у схемах легалізації злочинних доходів.

У загальному контексті існує можливість класифікації методів і підходів до виявлення та оцінювання ризиків ВК за кількома критеріями. Однією з ключових ознак є поділ на кількісні й якісні методики, які різняться як за джерелами та структурою використовуваних даних, так і за підходами до встановлення рівня ризику. Також важливо враховувати рівень застосування цих методів: від загальноорганізаційних стратегій до спеціалізованих інструментів, що фокусуються на конкретних бізнес-процесах, продуктах або окремих категоріях клієнтів[13].

Якісні підходи до формування та аналізу ризиків ґрунтуються на використанні описової інформації, експертних оцінок та моделюванні можливих сценаріїв розвитку подій. Ці методи відіграють ключову роль у розкритті сутності ризиків, пов'язаних із відмиванням коштів, особливо на початковій стадії їхнього виявлення та осмислення[14].

Серед популярних якісних підходів до оцінки ризиків відмивання коштів особливе місце займає метод опитувань та інтерв'ю. Цей інструмент передбачає проведення як структурованих, так і відкритих бесід із ключовими представниками організації — керівниками, співробітниками служб комплаєнсу, безпеки, операційних підрозділів, а також працівниками, які займаються продажами та взаємодією з клієнтами. Основною метою таких опитувань є отримання безпосередніх знань про сприйняття ризиків ВК, діючі механізми контролю, можливі слабкі місця у процесах, а також факти виявлення підозрілої активності.

До основних переваг цього методу можна віднести доступ до первинної інформації, можливість виявлення прихованих ризиків, що не фіксуються у документації, а також розуміння реального функціонування внутрішніх процесів. Водночас, недоліками є потенційна упередженість відповідей, залежність від комунікативної компетенції інтерв'юера і значні ресурси, необхідні для підготовки,

проведення та аналізу результатів. Ефективне використання методу передбачає розробку релевантних запитань, вибір представницької вибірки респондентів, організацію інтерв'ю у зручному для них форматі, а також ретельну фіксацію й подальший аналіз отриманих відповідей.

Одним із вагомих якісних підходів у сфері оцінювання ризиків відмивання коштів є сценарний аналіз. Цей метод передбачає створення умовних ситуацій, що імітують можливі шляхи реалізації схем ВК через продукти, послуги чи канали взаємодії з клієнтами. Такі сценарії можуть бути побудовані на базі реальних кейсів, аналітичних типологій, рекомендацій регуляторів і правоохоронних органів, а також завдяки професійним висновкам експертів. Основна перевага цього методу — його здатність допомагати виявляти потенційні слабкі місця, краще розуміти механізми ризиків і формувати дієві захисні заходи. Водночас ефективність сценарного підходу значною мірою залежить від досвіду, креативності та аналітичних навичок учасників, а також існує ризик упустити деякі важливі варіанти загроз. У практиці метод часто реалізується через міжфункціональні мозкові штурми, документування сценаріїв із визначенням ймовірності їх виникнення та потенційного ефекту, а також регулярний перегляд у світлі нових загроз.

Ще один цінний інструмент — експертне оцінювання, що ґрунтується на використанні знань і досвіду внутрішніх або зовнішніх спеціалістів у сфері протидії ПВК/ФТ. Експерти формулюють свої погляди щодо рівня ризиків, їх імовірності, можливих наслідків, а також надають оцінку дієвості чинних контрольних заходів. Перевага підходу — у глибокому аналізі нових і складних загроз, особливо за браком історичних даних. Водночас цей метод може страждати від суб'єктивізму та можливих упереджених суджень. Для зниження цих ризиків застосовуються формалізовані процедури, як-от метод Дельфі[15], який є потужним інструментом колективного прогнозування, який використовують для формування узгоджених думок серед експертів у складних або суперечливих питаннях. Цей підхід базується на серії анонімних опитувань, які проводяться в кілька раундів і спрямовані на

зведення оцінок до єдиного знаменника шляхом взаємного коригування думок на основі узагальнених результатів попередніх раундів.

Процес застосування методу починається зі створення експертної панелі. До неї включають фахівців із різних сфер, які мають досвід у питаннях протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму. Завдяки різноманітності складу досягається ширше охоплення поглядів і аналітичних підходів.

На першому етапі кожен експерт заповнює анкету, в якій висловлює своє бачення ризиків, оцінює їхню ймовірність, рівень впливу, а також ефективність існуючих контрольних процедур. Усі відповіді подаються конфіденційно, що усуває фактор психологічного тиску або впливу авторитетів.

Після збору результатів координатор систематизує інформацію: обчислює статистичні показники, виокремлює повторювані думки, формує зведену картину. У наступному раунді кожному експерту надається узагальнений звіт із попереднього етапу. Його просять переглянути свою оцінку, враховуючи думки колег. Якщо нова оцінка суттєво відрізняється від більшості, експерту пропонують пояснити свою позицію. Зберігається принцип анонімності.

Опитування повторюється кілька разів, доки не досягається стабільність оцінок або високий ступінь згоди. Після завершення усіх етапів складається підсумковий документ, де фіксується консенсус експертів, спектр точок зору та ключові аргументи.

У контексті оцінки ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, метод Дельфі має низку переваг. По-перше, він дозволяє зберегти незалежність суджень завдяки анонімності. По-друге, враховує широкий спектр фахових точок зору. І по-третє, забезпечує послідовне наближення до обґрунтованої узгодженої позиції. Цей підхід особливо ефективний у випадках, коли бракує достатньої статистичної бази, а рішення мають спиратися на досвід та інтуїцію професіоналів.

Також для оцінки ризиків ВК може використовуватись стратегічний інструмент SWOT-аналіз, що дозволяє комплексно розглянути внутрішні сильні й слабкі сторони організації, а також зовнішні можливості та загрози. Серед сильних

сторін — ефективні комплаєнс-процедури, досвідчений персонал і технологічні рішення; слабкі — недоліки в окремих контрольних елементах або недостатня обізнаність співробітників. Можливості можуть полягати у впровадженні інновацій, а загрози — у зміні регуляторного середовища чи появи нових схем шахрайства. Перевага SWOT — у стратегічному охопленні, проте якісний характер результатів може ускладнювати їхнє використання для точних чисельних розрахунків ризиків.

На відміну від якісних методів, кількісні підходи орієнтовані на роботу з числовими даними та статистикою. Вони дозволяють забезпечити більш об'єктивну оцінку ризиків і дають змогу моделювати потенційні фінансові втрати.

Також одним із ключових кількісних методів оцінки ризиків у сфері протидії відмиванню коштів — це статистичний аналіз. Цей підхід базується на аналізі історичних відомостей про підозрілі транзакції, фінансові операції, що підлягають моніторингу, результати аудиторських перевірок та клієнтську активність. Завдяки цьому аналізу можна виявити закономірності, які вказують на підвищений ризик. Наприклад, статистика може вказати на зв'язок певних категорій клієнтів або операцій з імовірністю протиправної діяльності. Метод є цінним завдяки своїй об'єктивності та здатності виявляти числові взаємозв'язки. Водночас, його ефективність залежить від якості наявних даних і може бути обмеженою щодо нових або рідкісних ризиків. Для ефективного використання цього підходу необхідно системно збирати, очищати й аналізувати відповідну інформацію, визначати ключові показники ризику (наприклад, частота виявлених підозрілих транзакцій) і застосовувати статистичні інструменти для аналізу трендів та пошуку аномалій.

Ще один популярний інструмент — скорингові моделі, що широко застосовуються для оцінки клієнтських ризиків. У таких моделях використовуються математичні алгоритми для нарахування балів за різними параметрами: вік, місце проживання, вид діяльності, характер фінансової активності тощо. Кожен параметр має свою вагу, яка визначає його вплив на загальний ризик. На основі сумарного балу клієнт класифікується у відповідну

ризикову категорію. Скоринг дозволяє автоматизувати процес оцінки, забезпечити стандартизацію та послідовність прийняття рішень. Проте, ефективність скорингової моделі залежить від точності її побудови, актуальності вхідних даних і потребує регулярної валідації з урахуванням нових факторів і експертних знань.

Серед складніших кількісних методів варто відзначити імітаційне моделювання, зокрема метод Монте-Карло[16].

Цей метод є одним із найефективніших інструментів кількісного аналізу, який застосовується для прогнозування результатів у складних умовах з високим рівнем невизначеності. Цей підхід полягає в генерації великої кількості випадкових сценаріїв замість фокусування на єдиному результаті. Для цього використовуються ймовірнісні розподіли вхідних параметрів, на основі яких створюється набір можливих варіантів розвитку подій. Після аналізу великої кількості таких симуляцій можна оцінити ризики та зробити висновки про найімовірніші наслідки.

Застосування методу відбувається у кілька ключових етапів:

На першому кроці визначаються основні змінні, що впливають на розглядувану ситуацію. Наприклад, у сфері ПВК/ФТ це можуть бути очікувані фінансові санкції. Для кожної змінної встановлюється відповідний тип розподілу ймовірностей — нормальний, рівномірний, трикутний тощо. Ці розподіли базуються на наявних статистичних даних, думках експертів або аналітичних оцінках.

Далі створюється математична модель, яка відображає взаємозалежності між параметрами. Вона може включати формули розрахунку збитків, враховуючи, наприклад, ймовірність виявлення порушення та розмір можливого штрафу.

На етапі моделювання комп'ютерна програма багаторазово генерує випадкові значення для кожної вхідної змінної, відповідно до заданих ймовірностей. Для кожного такого набору параметрів виконується розрахунок кінцевого результату. Таких симуляцій зазвичай проводиться від кількох тисяч до мільйонів, що дозволяє охопити широкий спектр можливих варіантів

Остаточний етап передбачає аналіз отриманих результатів. Статистичні методи дозволяють обчислити ключові характеристики — середнє значення,

діапазон, відхилення тощо. Також будується розподіл ймовірностей або графік, що ілюструє ймовірність виникнення різних рівнів втрат. Це забезпечує комплексне розуміння ризику та дає змогу приймати зважені управлінські рішення.

Метод Монте-Карло дає змогу оцінити ймовірність і масштаб потенційних збитків, включно з фінансовими штрафами або репутаційними втратами, за допомогою комп'ютерного моделювання численних сценаріїв. Кожен сценарій розраховується на основі заданих розподілів імовірностей для основних факторів ризику. Цей підхід особливо корисний для аналізу складних, взаємозалежних ризиків і прогнозування їх наслідків. Його недоліки — висока складність реалізації, потреба в якісних даних і значних аналітичних ресурсах[17].

У практичній роботі часто застосовується інтегрований підхід, який об'єднує якісні та кількісні методи для досягнення більш збалансованої та точнішої оцінки. Наприклад, експерти можуть визначати вагомість ризикових чинників у скорингових моделях, тоді як сценарний аналіз допомагає ідентифікувати ризики, які згодом підлягають кількісному аналізу. Такий комплексний підхід забезпечує більшу достовірність результатів та дає змогу ефективніше враховувати як фактичні дані, так і експертні судження.

Вибір відповідних підходів до ідентифікації та оцінки ризиків відмивання коштів визначається цілою низкою факторів. Серед них — масштаб і складність організаційної структури, особливості ведення бізнесу, якість та доступність даних, обсяг фінансових, людських і технологічних ресурсів, а також вимоги з боку національного регулятора. Реалізація обраних методик передбачає кілька послідовних кроків: підготовку й структурування необхідної інформації, навчання персоналу, створення або адаптацію інструментів для аналізу, проведення самої оцінки та детальне оформлення результатів. Надзвичайно важливим є також етап перевірки точності (валідації) і достовірності (верифікації) результатів, щоб забезпечити їхню відповідність реальним умовам. У фіналі отримані висновки мають бути інтегровані до загальної системи управління ризиками компанії і служити основою для прийняття рішень щодо впровадження заходів боротьби з фінансовими правопорушеннями.

У таблиці 1.1 «Порівняльна таблиця якісних та кількісних методів» узагальнено ключові індикатори, що використовуються фінансовими установами для виявлення клієнтів і операцій із підвищеним ризиком. Ці індикатори розподілені за напрямками аналізу клієнтської інформації.

Таблиця 1.1 - Порівняльна таблиця якісних та кількісних методів

Характеристика	Якісні методи	Кількісні методи
Основний принцип	Аналіз нечислових даних, експертні судження, сценарії	Аналіз числових даних, статистичні закономірності
Основні методи	Опитування, інтерв'ю, аналіз сценаріїв, експертні оцінки, SWOT-аналіз	Статистичний аналіз, скорингові моделі, імітаційне моделювання (Монте-Карло)
Переваги	Глибоке розуміння ризиків, виявлення неявних ризиків, врахування контексту	Об'єктивність, можливість кількісної оцінки та прогнозування, стандартизація
Недоліки	Суб'єктивність, залежність від кваліфікації експертів, складність кількісної оцінки	Залежність від якості даних, складність застосування до нових ризиків, потреба у спеціальних знаннях
Застосування в банку	Ідентифікація нових ризиків, оцінка ефективності контролів, розуміння вразливостей бізнес-процесів	Оцінка ризику клієнтів, прогнозування потенційних втрат, автоматизація оцінки

Джерело: розроблено автором на основі [15;16;17]

Загалом, ефективна протидія відмиванню грошей потребує від фінансових установ та інших суб'єктів фінансового моніторингу застосування багатогранного арсеналу методів оцінки ризиків. Їх вибір має відповідати особливостям діяльності, доступності ресурсів і нормам законодавства. Водночас незалежно від використовуваного підходу, критично важливо дотримуватися принципів системності, обґрунтованості, регулярного оновлення підходів та включення результатів в єдину стратегію управління ризиками. Усвідомлений підхід до вибору методів оцінки та їхнє належне впровадження — запорука ефективної системи запобігання відмиванню коштів, що водночас зміцнює фінансову стабільність та забезпечує національну безпеку.

1.4 Аналіз політики банку щодо протидії відмиванню коштів

Політика АТ «Ощадбанк» у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, а також фінансуванню тероризму, базується на глибокому розумінні своєї важливої ролі у фінансовій системі України та відповідальності перед суспільством і державними інституціями. Основна місія банку у цій галузі полягає в ефективному запобіганні використанню його послуг для протиправної діяльності, спрямованої на легалізацію коштів сумнівного походження або підтримку терористичних організацій, що, у свою чергу, сприяє зміцненню економічної безпеки та фінансової стійкості держави.

Цілі політики включають суворе дотримання норм українського законодавства, адаптацію до міжнародних стандартів, зниження рівня ризиків ВК/ФТ як для самого банку, так і для його клієнтів, а також підвищення професійної обізнаності співробітників у питаннях фінансового моніторингу[18].

Фундаментальним підходом у реалізації цієї політики є принцип управління ризиками, що передбачає виявлення, оцінювання та розуміння потенційних загроз, пов'язаних з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, із подальшим впровадженням відповідних заходів для їх мінімізації. Не менш важливим є принцип нульової терпимості до будь-яких проявів ВК/ФТ, що означає категоричну неприпустимість таких дій та активну боротьбу з ними.

Політика Ощадбанку також містить чіткі дефініції ключових термінів відповідно до чинного законодавства та міжнародних норм. Зокрема, визначено поняття відмивання доходів як процесу маскування джерел незаконно отриманих активів; фінансування тероризму — як надання чи збирання ресурсів для підтримки терористичної діяльності; бенефіціарного власника — як особи, що фактично контролює суб'єкта господарювання; та підозрілої операції — як транзакції, що викликає сумніви у своїй правомірності.

Внутрішня нормативна база АТ «Ощадбанк» охоплює основний документ з питань ПВК/ФТ, а також інструктивні матеріали, що регламентують порядок дій банківських співробітників. До таких належать процедури ідентифікації клієнтів,

механізми виявлення сумнівних операцій, управління ризиками, організація навчань для персоналу, а також заходи внутрішнього контролю. Уся ця нормативна система функціонує як єдиний цілісний механізм, що забезпечує дотримання вимог фінансового моніторингу[19].

Організація процесів з протидії легалізації незаконно здобутих доходів та фінансуванню терористичних дій в АТ «Ощадбанк» здійснюється через спеціалізований структурний підрозділ, що займається фінансовим моніторингом. Його місце в організаційній структурі банку визначається стратегічною важливістю та необхідністю забезпечення незалежного виконання поставлених завдань. Як правило, такі підрозділи підпорядковуються безпосередньо вищому керівництву або уповноваженому керівникові для забезпечення автономності та впливовості.

Функціональні обов'язки цього підрозділу охоплюють розроблення та впровадження внутрішньої політики і процедур з ПВК/ФТ, здійснення моніторингу їх виконання, аналіз клієнтських операцій на предмет підозрілості, підготовку повідомлень про такі операції для передачі до Держфінмоніторингу, а також методичну підтримку інших підрозділів банку в межах фінансового моніторингу. Підрозділ має повноваження отримувати необхідну інформацію від інших відділів та клієнтів, проводити внутрішні перевірки і надавати рекомендації, обов'язкові до виконання.

На підрозділ покладається відповідальність за дотримання банком вимог чинного законодавства та внутрішніх нормативних актів у цій сфері. Розподіл повноважень у сфері ПВК/ФТ має багаторівневий характер: відповідальність несуть не лише спеціалісти фінансового моніторингу, але й інші підрозділи — юридичний, операційний, кредитний та служба безпеки — в межах своєї компетенції. Наприклад, вони беруть участь у процесі ідентифікації клієнтів, фіксують підозрілі дії та взаємодіють з відповідальним підрозділом.

Ключову роль у контролі за дотриманням стандартів комплаєнсу може виконувати комплаєнс-офіцер, який координує дотримання банком нормативних вимог, здійснює незалежний контроль за діяльністю підрозділів, зокрема у сфері

ПВК/ФТ, і звітує перед вищим керівництвом про результати перевірок і надані рекомендації.

Важливим є постійний обмін інформацією між підрозділом фінансового моніторингу та іншими структурами банку. Так, операційні служби надають інформацію про фінансові транзакції клієнтів, відділи обслуговування — дані про самих клієнтів, юридичний відділ — правовий супровід, а служба безпеки — інформацію щодо ризиків, пов'язаних з діяльністю клієнтів.

Щодо звітності, банк має двоетапну структуру: внутрішню, що забезпечує інформування керівництва банку про ключові події, ризики та застосовані заходи, та зовнішню, що включає подачу офіційних повідомлень до уповноважених державних органів відповідно до вимог законодавства.

У структурі протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму АТ «Ощадбанк» ключове місце посідають процедури належної перевірки клієнтів (Далі – CDD). На всіх етапах — від встановлення ділових відносин до їх підтримання — банк здійснює всебічну ідентифікацію як фізичних, так і юридичних осіб, включно з резидентами та нерезидентами. Основою цього процесу є збір та аналіз документів, що підтверджують особу та правовий статус клієнта, а також перевірка достовірності наданих даних через перевірені інформаційні джерела (Додаток Б).

Особливу увагу банк приділяє виявленню кінцевих бенефіціарів юридичних осіб. Процес ідентифікації кінцевих бенефіціарних власників (Далі - КБВ) є одним із ключових етапів у процедурах CDD, що реалізуються АТ «Ощадбанк» у межах заходів протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом, та запобігання фінансуванню тероризму. Встановлення осіб, які фактично володіють або здійснюють контроль над юридичною особою, має вирішальне значення для оцінки потенційних ризиків і недопущення використання банківської інфраструктури у протиправних схемах. У цьому контексті АТ «Ощадбанк» впроваджує цілий комплекс організаційних і технічних рішень для точного виявлення та підтвердження особи КБВ[20].

Процедура встановлення КБВ розпочинається зі збору повної та детальної інформації про структуру власності юридичної особи. Клієнти надають дані про всіх власників, зокрема і тих, хто має прямий або опосередкований вплив на діяльність компанії. Це можуть бути офіційні документи, схеми володіння, реєстрові витяги, списки акціонерів або учасників, а також відомості про частки у статутному капіталі. АТ «Ощадбанк» також застосовує стандартизовані анкети або форми для збору даних у зручному та узгодженому форматі.

Після отримання документів банк переходить до етапу аналізу поданої структури. Цей аналіз дає змогу виявити осіб, які відповідають критеріям бенефіціарних власників. При цьому враховується не лише формальне володіння, але й можливість фактичного контролю через інші компанії або інструменти впливу. Для обробки складних багаторівневих структур можуть використовуватися візуалізаційні інструменти, що допомагають ідентифікувати справжніх контролерів бізнесу. У разі виявлення неоднозначностей банк має право запросити додаткові пояснення або документи.

Ідентифіковані особи підлягають верифікації. Як і у випадку з фізичними особами-клієнтами, банк вимагає подання посвідчуючих документів (паспорт, ID-карта) та перевіряє їх достовірність через доступні внутрішні й зовнішні джерела. Для цього використовуються як копії, надані клієнтом, так і інформація з офіційних реєстрів.

АТ «Ощадбанк» також розглядає інші аспекти контролю, що виходять за межі права власності. Контролюючою особою може бути той, хто має вирішальний вплив на прийняття рішень — наприклад, через участь у керівних органах, наявність відповідних повноважень або укладені угоди. З цією метою банк вивчає склад виконавчого органу, наявність довіреностей, а також інші юридичні інструменти управління.

Банк підтримує актуальність отриманих даних протягом усього періоду ділових взаємин з клієнтом. Будь-які зміни у структурі власності повинні оперативно повідомлятися клієнтом, а банк, зі свого боку, може періодично

перевіряти надану інформацію або оновлювати її за допомогою зовнішніх джерел. Частота таких перевірок залежить від індивідуального ризик-профілю клієнта.

У випадках, коли достовірне встановлення КБВ є складним або неможливим — наприклад, через багаторівневу структуру з номінальними власниками — банк застосовує альтернативні підходи, передбачені законодавством. У таких випадках бенефіціаром може вважатися особа, яка виконує функції керівника юридичної особи. Водночас АТ «Ощадбанк» завжди прагне до встановлення реальних осіб, що здійснюють фактичний контроль[21].

АТ «Ощадбанк» реалізує ризик-орієнтований підхід до CDD, адаптуючи процедури до конкретного рівня ризику клієнта. Для клієнтів із мінімальним ризиком, таких як державні установи чи суб'єкти з обмеженим фінансовим обігом, можуть застосовуватись спрощені перевірки. Натомість щодо осіб з підвищеним ризиком — наприклад, резидентів офшорних зон, учасників складних фінансових схем або політично значущих осіб (Далі - PEP) — запроваджуються посилені контрольні заходи.

Щодо політики стосовно PEP, банк дотримується як національних вимог, так і міжнародних стандартів. У межах цієї політики здійснюється поетапно ідентифікація таких осіб та з дотриманням високих стандартів фінансового моніторингу.

Основні етапи цього процесу включають:

- Збір базової інформації від клієнта: На початковому етапі встановлення ділових зв'язків банк обов'язково запитує в клієнтів, чи належать вони або їхні бенефіціарні власники до категорії PEP.
- Використання спеціалізованих джерел даних: Для виявлення публічних діячів серед клієнтів банк застосовує як власні внутрішні реєстри, так і зовнішні комерційні бази даних, які містять актуальні списки PEP.
- Аналіз відкритих джерел: АТ «Ощадбанк» постійно відстежує інформацію в медіа та інших публічних ресурсах, щоб оперативно виявити клієнтів, які набули статусу PEP уже після початку співпраці.

Після ідентифікації PEP, банк застосовує посилені заходи належної перевірки (Далі - EDD), що включають:

- **Обов'язкове погодження з керівництвом:** Встановлення або продовження взаємовідносин з публічними особами здійснюється тільки за умови офіційного затвердження на рівні керівництва банку.
- **Поглиблена перевірка джерел доходів:** АТ «Ощадбанк» уважно аналізує походження активів та коштів PEP, щоб переконатися в їхній легальності.
- **Розширений моніторинг операцій:** Усі транзакції, здійснені клієнтами, які мають статус PEP, знаходяться під постійним та пильним наглядом відповідного підрозділу банку.
- **З'ясування цілей співпраці:** Для розуміння суті та мети взаємин з PEP банк проводить аналіз характеру очікуваних операцій.
- **Запити на додаткові відомості:** У разі потреби банк має право вимагати від клієнтів-PEP додаткову інформацію або підтверджуючі документи для повної оцінки ризику.

Політика банку охоплює також осіб, пов'язаних з PEP — членів їхніх родин, а також осіб із тісними діловими чи особистими зв'язками.

Банк також здійснює постійний моніторинг фінансової активності клієнтів. Такий нагляд включає перевірку відповідності транзакцій очікуваній поведінці клієнта, фіксацію незвичайних чи потенційно підозрілих операцій, а також регулярне оновлення клієнтської інформації відповідно до зміни ризикового профілю або діяльності (Додаток В).

Сформована в АТ «Ощадбанк» система виявлення та аналізу фінансових операцій з ознаками підозрілості є одним із центральних компонентів діяльності банку у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню терористичної діяльності. У банку впроваджено чітко окреслені критерії та індикатори, за якими працівники можуть ідентифікувати потенційно ризикові транзакції. Ці ознаки охоплюють як загальні прояви, такі як нетипова або складна структура операцій, невідповідність дій фінансовому профілю клієнта чи

надмірна активність на рахунку, так і спеціалізовані індикатори, що враховують специфіку послуг та клієнтської бази банку[22].

Процес виявлення підозрілих транзакцій в АТ «Ощадбанку» має багаторівневий характер і передбачає залучення як фронт-офісного персоналу (касири, менеджери), так і технологічних рішень — автоматизованих систем аналізу платіжного трафіку. У разі фіксації операції, що викликає сумніви, вона документується та направляється на розгляд до спеціалізованого підрозділу фінансового моніторингу.

Цей підрозділ виконує функцію глибокого аналітичного опрацювання інформації: здійснюється перевірка контексту операції, аналіз додаткових відомостей про клієнта, а також, за необхідності, проводиться взаємодія з іншими структурними одиницями банку або отримуються пояснення від самого клієнта. За результатами аналізу визначається подальший алгоритм дій, включаючи ухвалення рішення про подання повідомлення до Державної служби фінансового моніторингу.

Усі процедури прийняття рішень у цьому напрямі строго регламентуються внутрішніми нормативними документами банку. Рішення щодо направлення інформації про підозрілу транзакцію, як правило, приймається спеціально уповноваженими співробітниками відповідно до затверджених протоколів і процедур.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ ДОХОДІВ В АТ «ОЩАДБАНК» ТА УДОСКОНАЛЕННЯ КРИТЕРІЇВ РИЗИК- ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

2.1 Використання банком системи оцінки ризиків клієнтів та аналіз реальних кейсів та виявлення схем відмивання коштів

Бухгалтерський облік є однією з найважливіших складових системи фінансового моніторингу, оскільки він забезпечує не лише реєстрацію всіх фінансових операцій, а й створення чіткої та прозорої картини фінансового стану установи. Ці дані є основою для аналізу та оцінки ризиків, а також для виявлення підозрілих або аномальних транзакцій, які можуть бути ознаками фінансових злочинів, зокрема відмивання коштів. Тому бухгалтерський облік має величезне значення у фінансовій сфері, адже він дозволяє своєчасно реагувати на можливі загрози, що пов'язані з нелегальними фінансовими операціями.

В АТ «Ощадбанк» бухгалтерський облік виконує кілька критичних функцій у контексті фінансового моніторингу. Це важлива частина внутрішнього контролю банку, яка дозволяє ефективно виявляти ризики, запобігати фінансовим порушенням та забезпечувати належне виконання вимог законодавства. Зокрема, бухгалтерія банку підтримує такі основні процеси:

- Ідентифікація клієнтів та їх фінансової діяльності: Одним з основних завдань бухгалтерії є точна ідентифікація клієнтів та аналіз їхніх фінансових операцій. Це дозволяє створити фінансовий профіль кожного клієнта, який включає в себе не лише історію попередніх транзакцій, але й характерні для нього моделі поведінки, джерела фінансування та потенційні ризики. Завдяки такому підходу банк може своєчасно виявити клієнтів з підвищеними ризиками, зокрема тих, хто може бути причетний до відмивання коштів або інших протиправних операцій.

- Виявлення підозрілих операцій: Бухгалтерський облік є основою для виявлення аномальних або підозрілих транзакцій. Оскільки кожна

операція фіксується в бухгалтерських книгах, банк має змогу проводити детальний аналіз ідентифікованих операцій, виявляти нетипові перекази, великі суми або операції з незвичними контрагентами. Наприклад, великі грошові перекази на рахунки, що раніше не використовувалися, або транзакції, які не мають очевидної економічної мети, можуть бути індикаторами відмивання коштів.

- Підготовка звітності для регуляторних органів: На основі даних бухгалтерського обліку формуються звіти, які подаються до органів державного контролю. В Україні це включає подачу звітності до Державної служби фінансового моніторингу, а також до інших регуляторних органів. Звіти мають містити інформацію про підозрілі операції, що можуть бути пов'язані з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму чи іншими фінансовими злочинами. Це забезпечує своєчасну реакцію на виявлені загрози та допомагає у виконанні вимог законодавства щодо протидії фінансовим правопорушенням.

- Внутрішній контроль та аудит: Бухгалтерські дані є важливим інструментом для внутрішнього контролю фінансових операцій банку. Вони забезпечують чітке відображення всіх фінансових потоків, що дозволяє виявити потенційні порушення або слабкі місця в системі контролю. Це також допомагає при проведенні внутрішніх та зовнішніх аудитів, що є необхідними для підтримки прозорості та підзвітності банківської діяльності.

- Забезпечення довіри та прозорості: Останнім, але не менш важливим аспектом є те, що бухгалтерський облік є основою для збереження довіри клієнтів та регуляторів. Забезпечення прозорості фінансових операцій та своєчасне виявлення порушень підвищує довіру до банку та підтверджує його репутацію як надійного фінансового інституту. Це критично важливо в умовах зростаючої уваги до питань боротьби з фінансовими злочинами та необхідності відповідати вимогам міжнародних стандартів.

Для більш глибокого розуміння фінансового становища АТ «Ощадбанк» та результатів його діяльності в контексті фінансового моніторингу, важливими є

додаткові документи, які детально висвітлюють як поточні фінансові показники, так і підсумкові результати банківських операцій. Серед них особливу роль відіграють Баланс та Звіт про сукупний дохід, які є важливими інструментами для оцінки та аналізу діяльності організації.

Баланс — це ключовий фінансовий звіт, що відображає фінансове становище банку на конкретну дату, показуючи структуру активів, зобов'язань і власного капіталу. Його аналіз дозволяє оцінити фінансову стійкість банку, його здатність виконувати зобов'язання та ефективно управляти активами, що має критичне значення для внутрішнього контролю та фінансового моніторингу (див.Додаток Г)

Звіт про сукупний дохід надає повну картину фінансових результатів банку за певний період, включаючи доходи та витрати, а також інші статті, такі як зміни в вартості активів або коливання валютних курсів. Цей звіт допомагає не лише оцінити прибутковість та ефективність банку, але й здійснити прогнозування можливих фінансових змін у майбутньому, що є невід'ємною частиною системи фінансового моніторингу(див.Додаток Д).

Використання цих звітів в процесах фінансового моніторингу є основою для виявлення потенційних фінансових порушень або ризиків, таких як відмивання коштів. Вони надають необхідну інформацію для виявлення аномальних фінансових транзакцій і допомагають органам фінансового нагляду здійснювати своєчасний моніторинг діяльності банку та виявляти загрози.

У банківському секторі система оцінки ризиків клієнтів являє собою всебічний підхід до аналізу ймовірності виникнення та потенційного впливу різних типів ризиків, пов'язаних із конкретним клієнтом або групою клієнтів. Серед основних видів ризиків — кредитний (невиконання зобов'язань за кредитом), операційний (збитки внаслідок помилок у внутрішніх процесах, технічних збоїв або дій персоналу), комплаєнс-ризик (порушення правових норм, зокрема у сфері ПВК/ФТ), а також ризик втрати ділової репутації [23].

Головні завдання таких систем включають виявлення ризиків, оцінку ймовірності їх реалізації та потенційного збитку, визначення тривалості дії ризиків

і можливих фінансових втрат. За результатами аналізу клієнтів класифікують за ступенем ризику — від низького до високого. Залежно від цього рівня банк застосовує відповідні заходи контролю, наприклад, проводить розширену перевірку клієнтів з підвищеним ризиком.

Банки користуються різними видами систем оцінки, серед яких системи управління кредитним ризиком, комплаєнс-ризиком (зокрема, ПВК/ФТ), операційним та ринковим ризиками, а також інтегровані платформи, що об'єднують декілька напрямів. Надійні системи оцінки ризиків забезпечують банкам низку переваг: покращення процесів ухвалення рішень, підвищення рівня відповідності до вимог регуляторів, ефективніша протидія фінансовим шахрайствам, раціональніше використання капіталу та зміцнення фінансової стійкості установи [24].

Водночас, реалізація таких систем пов'язана з певними труднощами — складністю налаштувань, високими вимогами до якості вихідних даних, ризиком упередженості моделей, потребою в досвідченому персоналі та значними витратами на ІТ-інфраструктуру. Підвищена увага регуляторних органів до протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму є одним з основних чинників, що стимулюють українські банки, зокрема АТ «Ощадбанк», до активного впровадження та вдосконалення систем аналізу ризиків. НБУ, як і міжнародні регулятори, системно впроваджує вимоги у сфері ПВК/ФТ, що робить ефективну і своєчасну оцінку клієнтських ризиків невід'ємною частиною сучасної банківської діяльності.

Система оцінювання клієнтських ризиків суттєво впливає на різні напрямки діяльності АТ «Ощадбанк». Зокрема, в кредитній сфері якісний аналіз ризику неповернення дозволяє банку приймати зважені рішення щодо видачі позик. Це сприяє зниженню рівня проблемної заборгованості та підвищенню загальної якості кредитного портфеля. Важливою складовою цього процесу є класифікація фінансових активів за стадіями кредитного ризику, що безпосередньо впливає на підхід до кредитування і формування резервів [25].

Застосування ризик-орієнтованої моделі кредитування дає змогу банку досягти балансу між ризиком і прибутковістю, що, у свою чергу, сприяє зростанню рентабельності та зниженню можливих втрат. У контексті обслуговування клієнтів, хоча у наданих даних це не висвітлено прямо, можна припустити, що така система дозволяє спростити процеси для осіб з низьким ризиковим профілем, надаючи їм більш швидке та комфортне обслуговування. Натомість клієнти з високим рівнем ризику, проходять додаткові перевірки, відповідно до вимог процедур посиленого контролю.

У сфері протидії фінансовому шахрайству система оцінки ризиків відіграє надзвичайно важливу роль. Завдяки впровадженню технологій штучного інтелекту, банк отримує змогу оперативно виявляти потенційні схеми відмивання грошей та підозрілі транзакції. Ці інструменти не лише підвищують рівень кібербезпеки, але й допомагають ефективніше запобігати шахрайським діям, виявляючи нетипові або ризиковані моделі поведінки клієнтів.

АТ «Ощадбанк» регулярно оприлюднює внутрішні документи, що регламентують підходи до управління ризиками. Зокрема, у документі «Стратегія управління ризиками 2.0» [26] викладено основні засади управління ризиками, зокрема процедури аналізу фінансового становища клієнтів з метою забезпечення оптимального співвідношення між ризиковістю операцій та їх прибутковістю. У цій стратегії також передбачено механізми звітності перед наглядовою радою щодо оцінки ризик-профілю банку в частині ПВК/ФТ.

Крім того, в «Політиці внутрішнього контролю» [27] підкреслюється, що система управління ризиками є невід'ємною частиною загальної структури внутрішнього контролю, яка відповідає вимогам Національного банку України. У консолідованій фінансовій звітності за 2023 рік Ощадбанк детально описує модель триетапної класифікації кредитних ризиків клієнтів, яка базується на зміні їхньої кредитної якості з моменту первинного визнання [28].

Згідно з цією моделлю, клієнти поділяються на три категорії: перша — без істотного погіршення кредитного ризику, друга — зі зростанням ризику, але без настання дефолту, і третя — з ознаками суттєвого знецінення. Для кожної з

категорій визначено окремі критерії, серед яких: кількість днів прострочення, випадки реструктуризації боргу через фінансові труднощі, а також алгоритми розрахунку резервів на очікувані кредитні збитки.

Розробка та впровадження такої структурованої трирівневої системи підтверджує наявність глибокої, системної методології аналізу клієнтських ризиків, що значно перевершує базові стандарти перевірки на відповідність регуляторним нормам.

Національний банк України (НБУ) встановлює обов'язкові регуляторні вимоги щодо процесу оцінювання клієнтських ризиків у банківському секторі. У цьому контексті Ощадбанк підтверджує, що його система управління ризиками відповідає чинним стандартам, визначеним НБУ. Значну увагу регулятор приділяє впровадженню ризик-орієнтованого підходу в наглядовій діяльності, зокрема перевірці того, наскільки обґрунтовано банки здійснюють оцінку ризиків.

У сфері ПВК/ФТ НБУ вимагає, щоб фінансові установи визначали характерні ризики, оцінювали свою толерантність до них, впроваджували ключові контрольні механізми та аналізували залишковий ризик. Такий підхід має фокусуватися насамперед на клієнтах, продуктах і транзакціях, що несуть підвищений ризик. Оцінка ризик-апетиту банку також має базуватись на глибокому аналізі притаманних йому ПВК/ФТ-ризиків [29].

Окрім того, НБУ періодично оновлює методики оцінювання ризику для поставальників фінансових послуг і затверджує принципи розрахунку мінімального рівня ризику, необхідного для покриття капіталом. У сфері кредитного ризику існують окремі регуляторні вимоги щодо підходів до його оцінки.

З огляду на акцент НБУ на ризик-орієнтовану модель у ПВК/ФТ, система оцінювання клієнтських ризиків Ощадбанку повинна забезпечувати ефективну ідентифікацію, моніторинг і управління ризиками, пов'язаними з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Це передбачає наявність чітких механізмів для виявлення клієнтів з підвищеним ризиком, аналізу їх транзакцій, географічних

зв'язків і застосування поглиблених перевірок, особливо стосовно PEP's, як зазначено у відповідних внутрішніх документах банку [30].

Таблиця 2.1 містить зведену інформацію щодо регуляторних вимог, установлених Національним банком України для оцінки ризиків клієнтів у таких сферах, як запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (ПВК/ФТ), кредитний ризик, а також загальні принципи управління ризиками. У ній представлено основні вимоги для кожного напрямку, включаючи застосування ризик-орієнтованого підходу в ПВК/ФТ і аналіз кредитоспроможності позичальників, а також зазначено відповідні нормативно-правові акти та рекомендації НБУ. Це свідчить про те, що Ощадбанк здійснює оцінку ризиків клієнтів у повній відповідності до встановлених стандартів регулятора.

Таблиця 2.1 – «Регуляторні вимоги Національного банку України до оцінки ризиків клієнтів».

Регуляторна сфера	Ключові вимоги	Відповідні нормативні акти/рекомендації НБУ
ПВК/ФТ	Впровадження ризик-орієнтованого підходу; ідентифікація притаманного ризику; визначення толерантності до ризику; розробка контролів; оцінка залишкового ризику; особлива увага до високоризикових клієнтів, продуктів, транзакцій; оцінка ризик-профілю банку для визначення ризик-апетиту; посилена перевірка політично значущих осіб (PEP)	Постанова НБУ № 65; інші нормативні акти та рекомендації НБУ у сфері фінансового моніторингу
Кредитний ризик	Оцінка кредитоспроможності позичальників; класифікація кредитів за рівнем ризику; формування резервів під очікувані кредитні збитки	Положення НБУ № 351; інші нормативні акти НБУ у сфері регулювання кредитного ризику

Продовження таблиці 2.1

Загальні вимоги до управління ризиками	Впровадження комплексної системи управління ризиками; визначення корпоративних цінностей та культури ризиків; забезпечення контролю за ціноутворенням банківських продуктів з урахуванням ризиків; виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль та звітування щодо всіх видів ризиків на всіх організаційних рівнях	Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах; інші нормативні акти НБУ
--	---	--

Джерело: розроблено авторами на основі [29;30]

Аналіз ефективності функціонування систем оцінки ризиків у банківському секторі України, зокрема із врахуванням діяльності Ощадбанку, демонструє загальну стабільність та здатність банків адаптуватися до складних умов. Відповідно до оцінки, проведеної Національним банком України, більшість фінансових установ мали достатній рівень капіталу, що забезпечувало загальну стійкість банківської системи. Незважаючи на певне зниження процентних ставок, ризики, пов'язані з прибутковістю банків, залишалися помірними, а рівень ліквідності зберігався стабільним, що може свідчити про якісне управління ризиками.

Витривалість банківської системи України під час повномасштабного вторгнення є показником того, що системи оцінки ризиків, зокрема й ті, що застосовуються в Ощадбанку, здебільшого виявилися дієвими у пом'якшенні впливу ключових загроз. Хоча детальна інформація про ефективність клієнтської системи оцінки ризиків в Ощадбанку не є відкритою, загальна позитивна динаміка в банківському секторі слугує непрямым доказом того, що підходи до управління ризиками були до певної міри успішними та доречними.

У процесі вивчення практичних аспектів протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (ПВК/ФТ), варто зазначити, що відкрита інформація щодо конкретних випадків у великих банках, зокрема в АТ «Ощадбанку», є обмеженою. Це зумовлено дотриманням вимог щодо

банківської таємниці та захисту персональних даних. Оскільки банк не розголошує деталі власних кейсів, у межах цієї роботи були проаналізовані типові приклади, запозичені з надійних публічних джерел і профільних видань. Це дозволяє сформулювати загальне уявлення про реальні підходи до виявлення, аналізу та попередження ПВК/ФТ у банківській практиці.

Приклад 1. «Легалізація доходів, здобутих шляхом привласнення державних ресурсів за допомогою фіктивних компаній».

У результаті спільних дій правоохоронних органів та Держфінмоніторингу було викрито злочинну схему розкрадання бюджетних коштів, призначених для забезпечення житлом військовослужбовців на умовах пайової участі, з подальшою їх легалізацією.

Під час фінансового розслідування з'ясовано, що державна установа здійснила перерахування коштів компанії-переможцю тендеру — Підприємству А, у якості оплати за житло для військовослужбовців. Частину отриманих коштів Підприємство А використало для операцій з купівлі цінних паперів, надання чи повернення фінансової допомоги, а також для зняття готівки. Інша частина коштів була переказана на рахунки групи пов'язаних юридичних осіб.

У подальшому ці кошти були переведені у готівку та використані, зокрема, для придбання автомобіля преміум класу. Зазначені юридичні особи мають ознаки фіктивності: одноосібний склад засновників і керівництва, відсутність сплати податків, нестача персоналу та основних засобів, необхідних для фактичного виконання заявленої господарської діяльності[31, с. 32].

Правоохоронним органом здійснюється досудове розслідування.

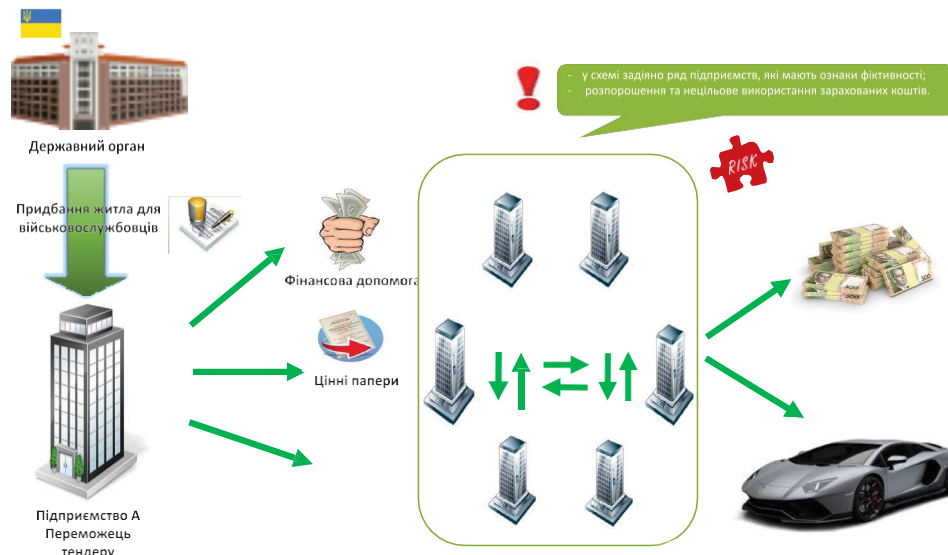

Рисунок 2.1 – «Схема легалізації доходів, здобутих шляхом привласнення державних ресурсів за допомогою фіктивних компаній».

Джерело: розроблено авторами на основі [31, с.32]

Основні індикатори ПВК/ФТ:

- Дроблення фінансових потоків: Переміщення великих обсягів бюджетних коштів через різноманітні фінансові механізми та посередницькі структури значно ускладнює процес виявлення їх реального джерела.
- Залучення фіктивних компаній: Використання підставних юридичних осіб є типовою практикою в схемах відмивання грошей, оскільки дозволяє приховати справжніх власників коштів і замаскувати їх незаконне походження.
- Атипові фінансові транзакції: Проведення операцій із цінними паперами або надання/отримання фінансової допомоги часто виступає способом «розмивання» фінансового сліду коштів.
- Зняття значних сум готівкою: Масове обготівковування є класичним методом ускладнення контролю за подальшим використанням коштів і приховування їх фактичного отримувача.

- Інвестування в коштовне майно: Придбання дорогих активів за рахунок нелегальних прибутків є поширеним інструментом їх легалізації та інтеграції в законну економіку.

Приклад 2. «Легалізація незаконно отриманих коштів та ухилення від оподаткування через проведення незаконних імпорتنих операцій».

Держфінмоніторингом викрито діяльність організованої мережі, що надавала незаконні послуги фінансового характеру.

У ході фінансового розслідування встановлено, що Підприємство А отримувало кошти від групи компаній як оплату за товари різного призначення. Усі отримані суми були офіційно направлені на митне оформлення. Водночас у банківській установі відсутні зовнішньоекономічні контракти, а Підприємство А не здійснювало жодних валютних переказів за кордон.

Згідно з інформацією Державної митної служби України, Підприємство А задекларувало імпорт товарів широкого вжитку, які постачалися нерезидентами — компаніями, розташованими переважно в Азіатському регіоні. Виробниками цих товарів є різні іноземні фірми. Відсутність офіційних платежів на користь зарубіжних контрагентів вказує на те, що розрахунки за продукцію відбуваються за межами України, з використанням коштів, імовірно, злочинного походження.

Подальша реалізація імпортованих товарів здійснюється через оптово-роздрібні торговельні мережі з оплатою готівкою, без належного відображення у фінансовій та податковій звітності[31, с. 43].

Правоохоронним органом здійснюється досудове розслідування.

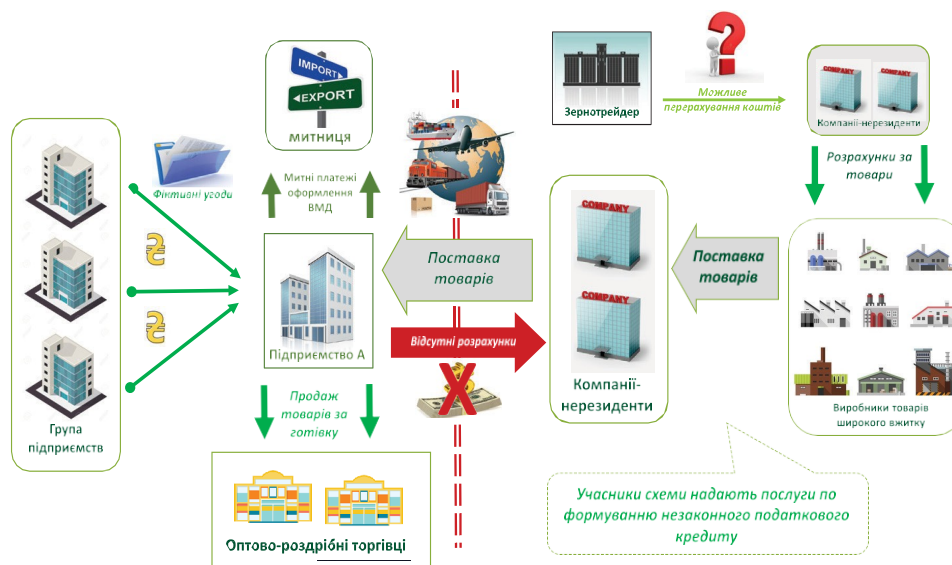

Рисунок 2.2 – «Схема легалізацій незаконно отриманих коштів та ухилення від оподаткування через проведення незаконних імпорتنих операцій».

Джерело: розроблено авторами на основі [31, с.43]

Основні індикатори ПВК/ФТ:

- Фіктивна господарська діяльність: Імітація законних зовнішньоекономічних операцій, зокрема імпорту, з метою приховування справжнього походження грошових коштів.
- Невідповідність між офіційними документами та реальними грошовими потоками: Формальне спрямування коштів на митні процедури без підтвердження фактичних міжнародних платежів.
- Залучення іноземних компаній: Участь компаній-нерезидентів, переважно з азійського регіону, що ускладнює встановлення кінцевих вигодоодержувачів і джерела коштів.
- Позасистемні розрахунки: Проведення фінансових операцій із зарубіжними партнерами поза межами української банківської системи може свідчити про намагання уникнути фінансового контролю.
- Продаж у тіньовому сегменті: Реалізація імпортованих товарів за готівку без належної фінансової та податкової звітності створює умови для легалізації незаконних доходів.

Приклад 3. «Фінансування терористичної діяльності за допомогою коштів, надісланих у формі приватного грошового переказу».

У ході фінансового розслідування Держфінмоніторингом виявлено, що на банківський рахунок фізичної особи, зареєстрованої в населеному пункті, розташованому поблизу лінії розмежування з тимчасово окупованими територіями Донецької та Луганської областей, надійшла значна сума коштів з РФ.

На запит банку ця особа надала письмове пояснення, у якому вказала, що отримані кошти є допомогою від родича, яка необхідна їй для проживання через відсутність роботи.

Проте подальше розслідування засвідчило, що відправником коштів є громадянин України, який разом із братом бере участь у діяльності незаконних збройних формувань та перебуває у розшуку. Окрім того, виявлено, що вказані особи зареєстровані за однією адресою з отримувачем переказу.

Ураховуючи, що грошові кошти надійшли з території РФ від особи, яку переслідують українські правоохоронні органи, існує висока ймовірність їх використання для фінансування діяльності незаконних збройних угруповань, включаючи вербування та перекидання нових учасників на тимчасово окуповані території сходу України [31, с. 48].

Правоохоронним органом здійснюється досудове розслідування.

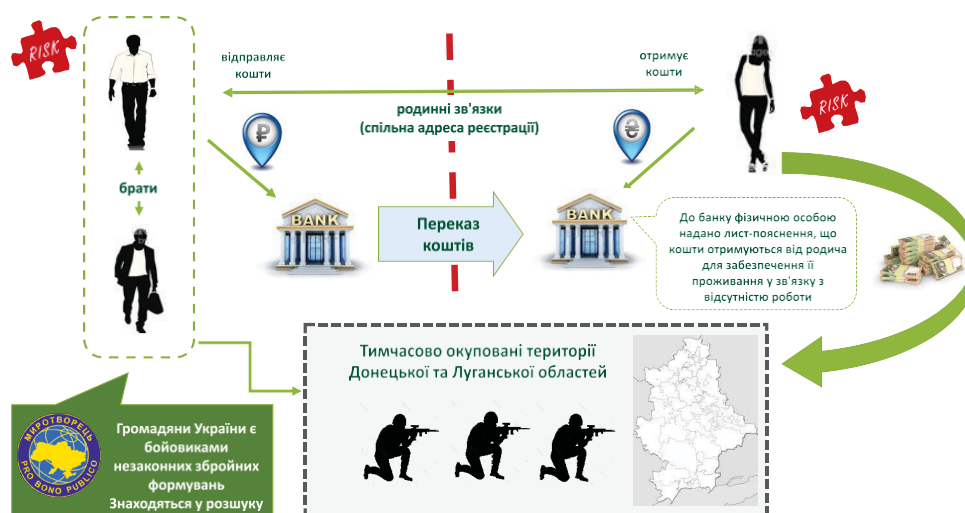

Рисунок 2.3 – «Схема Фінансування терористичної діяльності за допомогою коштів, надісланих у формі приватного грошового переказу».

Джерело: розроблено авторами на основі [31, с. 48]

Основні індикатори ПВК/ФТ:

- Транзакції з території країни-агресора: Перекази з РФ під час збройного конфлікту можуть викликати сумніви щодо легітимності джерела та цілей коштів.
- Залучення осіб, пов'язаних з незаконними збройними формуваннями: Якщо відправник коштів є особою, яка має пряме відношення до терористичних угруповань і перебуває в розшуку, це є сигналом для додаткової перевірки.
- Нереалістичні пояснення походження коштів: Коли отримувач заявляє, що отримав допомогу від родича, але зв'язок між ними та відправником викликає сумніви, це може бути ознакою шахрайства.
- Ймовірність фінансування тероризму: Є серйозні підстави для підозр, що кошти можуть бути спрямовані на підтримку незаконних збройних угруповань, що відповідає визначенню фінансування тероризму.
- Використання фіктивних осіб: Перерахування коштів на рахунок особи, що мешкає на лінії розмежування, може бути спробою приховати кінцевого вигодонабувача та мету операції.

Наведені кейси демонструють різні методи та схеми, які використовують правопорушники для привласнення державних коштів, їх легалізації та можливого фінансування незаконної діяльності. Для ефективної боротьби з цими загрозами необхідна тісна взаємодія між правоохоронними органами, Держфінмоніторингом, банківськими установами та іншими зацікавленими сторонами, що дозволяє виявляти, розслідувати та запобігати подібним злочинам. Вивчення таких схем є важливим етапом у розробці більш ефективних механізмів контролю та запобігання фінансовим правопорушенням.

АТ «Ощадбанк» у своїх офіційних звітах і заявах демонструє високу зацікавленість у питаннях управління ризиками та захисту персональних даних клієнтів. Розроблена стратегія управління ризиками відображає намір банку діяти в межах визначеного рівня допустимого ризику та підтримувати фінансову стійкість. Однією з ключових цілей установи є створення надійного та безпечного

середовища для клієнтів шляхом дотримання вимог регуляторів та постійного вдосконалення механізмів контролю (див. Додаток Ж).

Банк впровадив чіткі процедури з обробки персональних даних, у яких визначено категорії оброблюваної інформації та права її власників. Політика банку з інформаційної безпеки фокусується на захисті інформаційних ресурсів та постійному вдосконаленні механізмів протидії потенційним загрозам. Крім того, банк бере на себе зобов'язання щодо збереження банківської таємниці.

2.2 Вплив регуляторних змін на політику банку та запропоновані критерії оцінки ризиків

Регуляторні трансформації суттєво впливають на стратегічний курс АТ «Ощадбанк», формуючи новітні стандарти в управлінні, обліку та ризик-менеджменті. В умовах економічної нестабільності, спричиненої комбінацією внутрішніх проблем та глобальних викликів, адаптація до нормативних змін та інтеграція дієвих механізмів оцінювання ризиків стає життєво необхідною умовою стабільного функціонування та подальшого розвитку установи. Крім того, впровадження нових підходів у банківському нагляді з боку Національного банку України та міжнародних фінансових інституцій вимагає від банку гнучкості та швидкого реагування на зміни зовнішнього середовища.

Одним з центральних векторів впливу регуляторного середовища є підвищення вимог до капітальної достатності, що реалізується через імплементацію положень Базель III [32] та їх синхронізацію з українським законодавством. Наслідком цих ініціатив стало зростання мінімально допустимих нормативів достатності капіталу, що зумовлює потребу в збереженні більшого обсягу високоліквідних активів. Це, в свою чергу, обмежує простір для агресивної експансії кредитного портфеля, змушуючи банк застосовувати більш стриману та зважену кредитну політику. Важливо зазначити, що дотримання нових вимог щодо капіталу сприяє підвищенню фінансової стійкості банківської системи загалом, а також зміцнює довіру інвесторів і вкладників[33].

Додатково, регулятор вимагає створення буферів капіталу, пропорційних розміру фінансової установи, її системній значущості та актуальному макроекономічному тлу. Це накладає суттєве навантаження на капітальне планування, особливо в контексті функціонування АТ «Ощадбанк» як системно важливого та державного банку. Паралельно з цим, уточнення в порядку оцінювання ризикованих активів змушує банк до регулярної ревізії структури активів та відповідного коригування кредитної політики. У цьому контексті важливим є також впровадження систем внутрішнього рейтингу позичальників, що дає змогу об'єктивніше оцінювати кредитний ризик та формувати обґрунтовану резервну політику[34].

Вплив макроекономічної нестабільності:

Поточна економічна ситуація в Україні значно впливає на банківський сектор. Високий рівень інфляції, коливання валютного курсу та військові дії на сході країни обумовлюють зниження платоспроможності клієнтів, що веде до підвищення кредитного ризику. Девальвація гривні поглиблює валютні дисбаланси у балансі банку, створюючи нові виклики для управління ризиками. Також слід враховувати зменшення ділової активності, руйнування логістичних ланцюгів і збільшення безробіття, які негативно впливають на кредитоспроможність бізнесу. У відповідь на це НБУ переглядає облікову ставку, коригує вимоги до формування резервів, вводить адміністративні обмеження. АТ «Ощадбанк» повинен враховувати ці фактори в рамках комплексної моделі управління ризиками.

Роль міжнародних партнерів:

АТ «Ощадбанк» активно взаємодіє з такими міжнародними організаціями, як МВФ, ЄБРР, Світовий банк. Вимоги до прозорості, підзвітності та корпоративного управління, які висувають ці інституції, сприяють вдосконаленню регуляторного середовища в Україні. Отримання фінансування пов'язане з виконанням низки структурних реформ. Це стимулює банк впроваджувати кращі міжнародні практики, що позитивно впливає на його імідж та інвестиційну привабливість.

Порівняльний аналіз:

Вивчення підходів до управління ризиками в АТ «Ощадбанк» дозволяє краще оцінювати власні процеси. Зокрема, можна впроваджувати сучасні аналітичні моделі, скорингові системи, автоматизовані рішення для виявлення шахрайства та інструменти моніторингу транзакцій. Аналіз рівня прозорості, корпоративної культури та комунікацій з регулятором дозволяє адаптувати ефективні практики до власного контексту.

Технологічні рішення (Далі – RegTech):

Інтеграція передових цифрових технологій в управління ризиками дозволяє автоматизувати контрольні функції, знижуючи навантаження на персонал і підвищуючи точність оцінок. АТ «Ощадбанк» застосовує RegTech-рішення для обліку інцидентів, управління інформаційною безпекою, збору та верифікації даних. Також активно розвиваються платформи KYC, AML, аналітика великих даних та інструменти штучного інтелекту.

Вплив на клієнтів:

Регуляторна політика прямо впливає на доступність кредитів, структуру банківських тарифів, вимоги до розкриття інформації. Це вимагає від банку ретельної роботи з клієнтами, пояснення умов надання послуг та створення інноваційних продуктів, зручних для користування через цифрові канали. Також важливим є дотримання норм у сфері захисту прав споживачів.

Стратегічні пріоритети:

Управління ризиками вбудовується в загальну стратегію банку. Підвищення капітальної стійкості, цифровізація, впровадження нових продуктів, побудова комплаєнс-культури — все це відображає стратегічні пріоритети, що відповідають регуляторним тенденціям. Гнучка стратегія дає змогу адаптуватися до змін.

Прогнозування змін:

Для того щоб не лише реагувати, а й на випередження адаптуватися до змін, банк повинен мати функцію регуляторного прогнозування. Це передбачає моніторинг міжнародних практик, аналіз законодавчих ініціатив та створення сценаріїв майбутніх викликів.

Культура управління ризиками:

Формування усвідомленого ставлення до ризиків на всіх рівнях організації — ключовий компонент успішної моделі. Регулярне навчання, чітка структура відповідальності, заохочення повідомлень про порушення — це основа внутрішньої культури управління ризиками.

Взаємозв'язок ризиків:

Кредитні, ринкові, операційні, юридичні та інші ризики мають між собою тісний взаємозв'язок. Один вид ризику може бути тригером для іншого. Наприклад, операційний збій через кібератаку може викликати репутаційні втрати та збільшити відтік коштів клієнтів, що впливає на ліквідність. Тому потрібен цілісний підхід до управління.

Оцінка ефективності:

Регулярне вимірювання результативності впроваджених підходів дає змогу швидко реагувати на слабкі місця. Важливо використовувати як кількісні метрики, так і якісну експертну оцінку. Порівняння з іншими банками, аудит, анкетування персоналу — все це формує систему зворотного зв'язку та постійного вдосконалення[35].

Таблиця 2.2 систематизує ключові напрями вдосконалення ризик-менеджменту в АТ «Ощадбанк» у контексті взаємодії з міжнародними інституціями. Вона висвітлює інтеграцію сучасних технологій, формування комплаєнс-культури та вплив регуляторних вимог на стратегію розвитку банку. Представлений огляд допомагає зрозуміти, як комплексний підхід до управління ризиками забезпечує стійкість і конкурентоспроможність установи.

Таблиця 2.2 – «Ключові аспекти управління ризиками та взаємодії АТ «Ощадбанк» з міжнародними партнерами»

Напрямок	Основні ідеї
Роль міжнародних партнерів	Взаємодія з МВФ, ЄБРР, Світовим банком; стимулювання реформ, підвищення прозорості, корпоративного управління та інвестиційної привабливості.
Порівняльний аналіз	Вивчення підходів Ощадбанку до ризик-менеджменту; впровадження сучасних технологій (скоринг, моніторинг транзакцій, аналітика).

Продовження Таблиці 2.2

Технологічні рішення (RegTech)	Автоматизація контролю; використання KYC, AML, Big Data, ІІІ для виявлення ризиків і шахрайства, управління безпекою.
Вплив на клієнтів	Зміни умов кредитування, тарифів, розкриття інформації; створення цифрових продуктів; захист прав споживачів.
Стратегічні пріоритети	Підвищення стійкості, цифровізація, впровадження комплаєнс-культури, адаптивна стратегія розвитку.
Прогнозування змін	Моніторинг законодавства, аналіз міжнародних трендів, створення сценаріїв реагування на майбутні виклики.
Культура управління ризиками	Формування відповідального ставлення до ризиків; навчання, структура відповідальності, заохочення повідомлень про порушення.
Взаємозв'язок ризиків	Взаємне посилення ризиків (наприклад, кіберінциденти → репутаційні втрати → зниження ліквідності); потреба в інтегрованому підході.
Оцінка ефективності	Використання кількісних і якісних методів оцінки (метрики, аудит, опитування персоналу) для постійного вдосконалення ризик-менеджменту.

Джерело: розроблено автором на основі [34;35]

Розгляд цих десяти аспектів суттєво доповнює базовий підхід до управління ризиками, роблячи модель АТ «Ощадбанк» більш інтегрованою, ефективною та стійкою до викликів майбутнього.

Зміни також торкнулись принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, зокрема впровадження стандарту МСФЗ 9 [36]. Цей перехід вимагає від банку впровадження нових підходів до визначення очікуваних кредитних втрат, що включає модернізацію інструментів збору та аналізу даних, а також адаптацію моделей ризикової оцінки. Одним із побічних ефектів раннього розпізнавання втрат є необхідність формування додаткових резервів, що в короткостроковій перспективі може зменшити прибутковість. Водночас у довгостроковій перспективі впровадження МСФЗ 9 підвищує прозорість фінансової звітності, що є позитивним сигналом для міжнародних партнерів та рейтингувальних агентств.

Зростання вимог до прозорості діяльності та публічного розкриття інформації стимулює банк до розширення обсягу публічної звітності, з більш глибоким розкриттям даних про фінансові результати, ризикову експозицію та управлінські підходи. Це підвищує рівень підзвітності перед зацікавленими сторонами та зміцнює довіру до банку. У цьому напрямі також важливо посилити внутрішню комунікацію між структурними підрозділами банку задля забезпечення цілісності звітності та єдиного підходу до інтерпретації фінансових результатів [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. У сфері ПВК/ФТ АТ «Ощадбанк» впроваджує більш жорсткі процедури ідентифікації та перевірки клієнтів, удосконалює системи моніторингу транзакцій та виявлення підозрілої активності. Це робить функцію комплаєнсу критично важливою частиною операційної моделі банку. Крім того, банк активно інвестує у навчання персоналу, що працює у сфері фінансового моніторингу, з метою підвищення якості виявлення та аналізу ризикованих операцій.

Крім того, у відповідь на активний розвиток фінансових технологій та зростання цифровізації, банк зобов'язаний не тільки впроваджувати інноваційні сервіси, а й гарантувати їхню відповідність регуляторним вимогам у сферах кібербезпеки, захисту персональних даних та дистанційного надання фінансових послуг. У зв'язку з цим важливим напрямом є впровадження сучасних ІТ-рішень, зокрема штучного інтелекту для попередження шахрайських операцій, а також блокчейн-технологій для підвищення прозорості транзакцій.

З огляду на викладене, АТ «Ощадбанк» має посилити систему внутрішньої оцінки ризиків, зокрема:

- Щодо комплаєнсу: регулярний аудит відповідності, незалежність та ресурсність відповідного підрозділу, взаємодія з іншими структурами банку;
- Щодо ринкових ризиків: контроль валютної позиції, чутливості до змін валютних курсів, відсоткових ставок та цін на цінні папери;
- Щодо кредитного ризику: аналіз простроченої заборгованості, концентрації ризиків, динаміки формування резервів, відповідності кредитної політики вимогам НБУ;

Таблиця 2.3 ілюструє трансформацію підходів банку до оцінювання кредитного ризику в контексті змін регуляторного середовища та економічної нестабільності. Документ чітко відображає перехід банку від традиційних, формалізованих і малодинамічних методик до більш гнучкого, аналітичного та прогнозного підходу, який враховує вплив макроекономічних умов і результати стрес-тестування. Нові підходи орієнтовані на підвищення точності оцінки фінансової стійкості клієнтів, а також на ефективне зниження можливих кредитних ризиків.

Таблиця 2.3 – «Порівняння критеріїв оцінки кредитного ризику АТ «Ощадбанк» до та після запропонованих змін»

Критерій оцінки кредитного ризику	Поточний підхід	Запропонований підхід	Обґрунтування змін
Аналіз фінансового стану позичальника	Оцінка на основі стандартної фінансової звітності	Поглиблений аналіз з використанням стрес-тестування та сценарного аналізу, врахування макроекономічних факторів та галузевих ризиків.	Більш комплексна та прогностична оцінка платоспроможності в умовах нестабільної економіки.
Оцінка заставного майна	Оцінка ринкової вартості на момент видачі кредиту	Перегляд підходів до оцінки ліквідності застави, регулярна переоцінка з урахуванням ринкових змін.	Мінімізація ризиків, пов'язаних зі зниженням вартості застави та ускладненням її реалізації.
Моніторинг кредитного портфеля	Періодичний перегляд	Регулярний моніторинг проблемної заборгованості, аналіз концентрації портфеля, динаміка формування резервів.	Своєчасне виявлення проблемних кредитів та адекватне резервування потенційних збитків.
Ризик контрагента	Оцінка на основі формальних критеріїв	Оцінка кредитоспроможності на основі незалежних рейтингів, фінансової звітності та регуляторного статусу.	Більш об'єктивна та глибока оцінка надійності контрагентів.

Джерело: розроблено автором на основі [34;35;*Помилка! Источник ссылки не найден.*]

- Щодо ризику ліквідності: аналіз структури зобов'язань, стабільності джерел фондування, стратегій кризового реагування;
- Щодо юридичних ризиків: відстеження змін у законодавстві, судових претензій, договірних ризиків;
- Щодо операційних ризиків: забезпечення кіберстійкості, ефективності внутрішнього контролю, управління людським капіталом.

Реалізація цих багатокomпонентних підходів до управління ризиками забезпечить АТ «Ощадбанк» необхідну гнучкість, фінансову стійкість та спроможність до зростання у складному та змінному регуляторному середовищі.

2.3 Практичні рекомендації щодо посилення контролю у банківському секторі щодо протидії легалізації злочинних доходів

АТ «Ощадбанк», як один з найбільших та системно важливих банків України, відіграє особливу роль у протидії відмиванню коштів. З огляду на значний обсяг операцій та широку клієнтську базу, ефективність системи фінансового моніторингу Ощадбанку має вирішальне значення для загальної стабільності фінансової системи країни. Тому постійне вдосконалення механізмів виявлення та запобігання відмиванню коштів є для Ощадбанку не лише вимогою законодавства, а й стратегічним пріоритетом.

1. Посилення міжвідомчої співпраці:

Ефективна протидія відмиванню коштів вимагає злагодженої роботи не лише окремих банківських установ, а й цілої екосистеми, що включає регуляторів, правоохоронні органи, підрозділи фінансової розвідки та інші зацікавлені сторони. Координація зусиль на національному та міжнародному рівнях є критично важливою для виявлення складних транскордонних схем та перекриття каналів легалізації незаконних доходів.

➤ Розширення обміну інформацією: АТ «Ощадбанк» слід активно розвивати та вдосконалювати механізми обміну інформацією з Держфінмоніторингом, Національним банком України, правоохоронними органами та іншими фінансовими установами. Це може включати участь у спільних проектах, використання захищених каналів зв'язку та розробку

чітких протоколів для запитів та надання інформації. Важливо забезпечити оперативність та повноту обміну даними, дотримуючись при цьому вимог щодо захисту персональних даних та банківської таємниці.

➤ Участь у спільних операціях та розслідуваннях: АТ «Ощадбанк» має брати активну участь у спільних операціях та розслідуваннях, спрямованих на виявлення та припинення діяльності злочинних груп, що займаються відмиванням коштів. Це передбачає співпрацю з правоохоронними органами у наданні необхідної інформації, аналітичну підтримку та обмін досвідом.

➤ Участь у розробці нормативних актів: АТ «Ощадбанк», як один з провідних банків, має брати участь у розробці нормативних актів у сфері фінансового моніторингу, надаючи експертну оцінку та пропонуючи практичні рішення для удосконалення законодавства.

➤ Міжнародна співпраця: АТ «Ощадбанк» слід активно співпрацювати з міжнародними організаціями, такими як FATF та MONEYVAL, обмінюючись інформацією та переймаючи найкращі практики у сфері протидії відмиванню коштів.

2. Впровадження інноваційних технологій:

Сучасні технології відкривають нові можливості для автоматизації та підвищення ефективності процесів фінансового моніторингу. Застосування штучного інтелекту, машинного навчання, Big Data та інших інноваційних рішень дозволяє банкам, зокрема АТ «Ощадбанк», більш оперативно виявляти підозрілі операції, аналізувати великі обсяги даних та прогнозувати потенційні ризики.

➤ Автоматизація моніторингу транзакцій: АТ «Ощадбанк» слід активно впроваджувати системи автоматизованого моніторингу транзакцій, що використовують алгоритми штучного інтелекту та машинного навчання, для виявлення аномалій та підозрілих патернів поведінки. Це дозволить зменшити кількість хибних спрацьовувань та підвищити точність виявлення порушень.

➤ Біометрична ідентифікація: АТ «Ощадбанк» слід розглянути можливість застосування біометричних методів ідентифікації клієнтів для підвищення рівня безпеки та ускладнення використання підроблених документів.

3. Підвищення фінансової грамотності:

Обізнаність працівників банку та клієнтів щодо ризиків відмивання коштів є важливим елементом ефективної системи протидії. Банк має приділяти значну увагу навчанню та підвищенню кваліфікації персоналу, а також проведенню інформаційних кампаній для клієнтів.

- Навчання персоналу: АТ «Ощадбанк» повинен забезпечити регулярне проведення тренінгів, семінарів та курсів підвищення кваліфікації для працівників, зокрема співробітників відділів фінансового моніторингу, кредитування, операційного обслуговування клієнтів. Програми мають охоплювати не лише законодавчі вимоги, а й практичні кейси, симуляції підозрілих транзакцій, алгоритми дій у разі виявлення ризиків тощо.

- Інформаційна підтримка для клієнтів: Варто створити спеціальні інформаційні матеріали — буклети, відеоролики, розділи на вебсайті банку — які б пояснювали клієнтам важливість дотримання фінансової прозорості, основи протидії відмиванню коштів, а також відповідальність за участь у сумнівних фінансових операціях.

- Впровадження внутрішніх мотиваційних програм: Для підвищення зацікавленості працівників у виявленні підозрілих операцій можна запровадити систему внутрішнього визнання або бонусів за ініціативність і професіоналізм у сфері фінансового моніторингу.

4. Оптимізація внутрішніх процедур контролю:

Ефективний фінансовий моніторинг неможливий без чітких і прозорих внутрішніх процедур, які дозволяють оперативно реагувати на потенційні загрози.

- Аналіз ефективності існуючих механізмів: АТ «Ощадбанк» слід регулярно проводити внутрішній аудит та оцінку ефективності діючих механізмів виявлення та запобігання відмиванню коштів. Це включає аналіз звітів про підозрілі операції, якість клієнтської перевірки (KYC), швидкість реагування на інциденти тощо.

- Інформаційна безпека: АТ «Ощадбанк» має забезпечити високий рівень захисту інформації, яка використовується в рамках фінансового моніторингу, зокрема шляхом впровадження сучасних антивірусних систем, захищених каналів передачі даних, шифрування, регулярного резервного копіювання тощо.

ВИСНОВКИ

У межах цієї кваліфікаційної бакалаврської роботи було здійснено всебічне дослідження, метою якого стала розробка та удосконалення методологічних підходів до оцінювання ризиків легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом, із фокусом на їхню інтеграцію в діяльність АТ «Ощадбанк».

На початковому етапі дослідження було проведено ґрунтовне теоретичне опрацювання проблематики. Зокрема, розглянуто суть явища відмивання коштів, проаналізовано ключові етапи цього процесу та основні методи, що застосовуються для легалізації незаконно отриманих фінансів. Особливу увагу приділено аналізу міжнародно визнаних стандартів у галузі протидії відмиванню коштів, зокрема рекомендацій FATF, а також дослідженню чинної нормативно-правової бази України у відповідній сфері. Проведено зіставлення сучасних методів оцінювання ризиків, що дало змогу виявити їхні переваги та недоліки і визначити найбільш дієві механізми для впровадження у банківську практику.

Аналіз діяльності АТ «Ощадбанк» у контексті боротьби з відмиванням коштів виявив ефективне використання міжнародних стандартів та автоматизованих систем, однак виявлено певні напрямки для подальшого вдосконалення. Сильними сторонами банку є його співпраця з MONEYVAL та інтеграція сучасних технологій у процеси протидії відмиванню коштів. Водночас, для покращення системи фінансового моніторингу необхідно уточнити критерії оцінки ризиків, зокрема з огляду на постійні зміни в регуляторному середовищі.

Практична частина роботи була присвячена аналізу існуючої системи управління ризиками в АТ «Ощадбанк», яка застосовується для виявлення і класифікації ризиків, пов'язаних з можливими випадками відмивання коштів. Оцінено внутрішні регламенти, методики та інструменти, що використовуються у процесі моніторингу. Для кращого розуміння реальної загрози вивчено конкретні приклади легалізації злочинних доходів, що дозволило систематизувати поширені схеми зловживань та ідентифікувати основні способи їх реалізації.

Враховуючи проведений аналіз, було розроблено ряд рекомендацій для АТ «Ощадбанк», зокрема щодо покращення процедур ідентифікації клієнтів, посилення контролю за фінансовими операціями та застосування штучного інтелекту для ефективного виявлення підозрілих транзакцій. Важливими аспектами є також удосконалення навчання персоналу, спрямоване на використання новітніх методів боротьби з відмиванням коштів, активізація співпраці між різними відомствами та посилення внутрішнього контролю через регулярні перевірки та аудити. Крім того, необхідно оптимізувати обмін інформацією між фінансовими установами і правоохоронними органами з використанням захищених каналів зв'язку.

У майбутньому важливо зосередитися на дослідженні впливу новітніх технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн, на підвищення ефективності фінансового моніторингу та виявлення підозрілих операцій. Також слід вивчити міжнародний досвід у боротьбі з відмиванням коштів і адаптувати ці практики до українських умов, враховуючи специфіку національної економіки та регуляторної системи. Окрім цього, значну увагу слід приділити психологічним аспектам виявлення підозрілих операцій і навчання працівників банків розпізнавати невербальні сигнали та поведінкові індикатори, що підвищить ефективність виявлення фінансових правопорушень.

Загалом, напрацьовані у ході дослідження результати мають вагоме практичне значення. Вони можуть бути використані не лише в АТ «Ощадбанк», а й іншими банківськими установами з метою оптимізації системи управління ризиками, що сприятиме посиленню протидії фінансовим правопорушенням, зменшенню економічних збитків та зміцненню фінансової стабільності в цілому. Крім того, розроблені підходи можуть стати підґрунтям для подальших наукових пошуків у напрямку вдосконалення фінансового моніторингу та створення новітніх інструментів для боротьби з фінансовими злочинами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародна група з протидії відмиванню бручних грошей (FATF)
URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf> (дата звернення: 15.05.2025)
2. History of the FATF. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/history-of-the-fatf.html>. (дата звернення: 15.05.2025)
3. Рекомендації FATF. Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдження зброї масового знищення. Відповідно до рішення Пленарного засідання FATF від березня 2022 року. URL: [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8/UKR_Compilation%20book%20-%20FINAL%20\(02.02.2021\).pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8/UKR_Compilation%20book%20-%20FINAL%20(02.02.2021).pdf) (дата звернення: 15.05.2025)
4. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (Варшавська конвенція), CETS № 198, 16 травня 2005 року. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=198> (дата звернення: 15.05.2025)
5. MONEYVAL (Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism). URL: <https://www.coe.int/en/web/moneyval> (дата звернення: 15.05.2025)
6. Egmont Group of Financial Intelligence Units. URL: <https://egmontgroup.org/> (дата звернення: 15.05.2025)
7. Петрук, О. М., та Смагло О. В. Зарубіжний досвід організації фінансового моніторингу та перспектив. European cooperation 2015р. С 89-99 URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=19f373a25973adac5d59ebd6da46918f6cbc7b16>
8. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>. (дата звернення: 15.05.2025)

9. Закон України "Про банки і банківську діяльність" № 2121-III від 07 грудня 2000 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 15.05.2025)
10. BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) URL: <https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/base-erosion-and-profit-shifting-beps.html> (дата звернення: 15.05.2025)
11. Міжнародні стандарти щодо боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. Рекомендації FATF. 2012. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf>. (дата звернення: 15.05.2025)
12. Колодізев, О. М., Коцюба О. В. Зростання ролі банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу на етапі мінімізації ризиків відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом. (2018). URL: https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/19054/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B7%D1%94%D0%B2%20%D0%9E.%D0%9C.%D0%91%D0%A1_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F4.pdf
13. Державна служба фінансового моніторингу України (оновлено 2024 р.) С. 272 URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/METODOLOGY_2024.pdf
14. Коваленко В. В., та Єгорова А. С. Сучасні підходи до оцінки ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом у банківських установах. (2022 р). *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, (1), с 127-130. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45888/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%9E%D0%B4%D0%B5%D1%81%D0%B0%2C%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C2022.pdf#page=127>
15. Метод Дельфі (Дельфійський метод) (Delphi Technique). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D1%84%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4
16. Метод Монте – Карло. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D>

[0%B4 %D0%9C%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5-%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BB%D0%BE](#)

17. Захарчук, О. В., та Кветний, Р. Н. (2023). Сценарне моделювання з використанням регресивного аналізу та методу Монте-Карло (Doctoral dissertation, ВНТУ).
18. Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство фінансів України (проект). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1071-24#Text> (дата звернення: 15.05.2025)
19. Основні нормативно – правові документи щодо зпобігання фінансових злочинів «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/finmonitoring> (дата звернення: 15.05.2025)
20. Положення про форму та зміст структури власності : затв. рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України від 23.02.2024 № 224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0365-24#Text>. (дата звернення: 15.05.2025)
21. Керівні настанови щодо розкриття інформації про кінцевих бенефіціарних власників / Державна служба фінансового моніторингу України. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/340/201209_1707_170x240_KerivniNastanovy.pdf. (дата звернення: 15.05.2025)
22. Політика внутрішнього контролю в АТ «Ощадбанк». 2024. URL: https://www.oschadbank.ua/uploads/4/20261-politika_vnutrisn_ogo_kontrolu.docx (дата звернення: 15.05.2025)
23. Полтініна, О. П., та І. І. Алексєнко. Технологія оцінки та аналізу фінансових ризиків діяльності банку. (2016). URL: https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/23408/1/%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81ee%D0%BD%D0%BA%D0%BE%2C_%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%82i%D0%BDi%D0%BD%D0%B0.pdf
24. Моделі оцінки ризиків 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/4_pr_2020-11-20.pdf?v=5
25. Кудлай, А. Ю. «Управління кредитними ризиками в банку на прикладі АТ «Ощадбанк».» (2012). URL: <https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/1502/1/%D0%9A%D1%83%D0%B4%D0%BB%D0%B0%D0%B9%20%D0%90.%D0%AE.%20%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0>

[%B4%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%83%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96%20%D0%90%D0%A2%20%D0%9E%D1%89%D0%B0%D0%B4%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA.pdf](#)

26. Стратегія управління ризиками АТ «Ощадбанк» 2021. URL: https://www.oschadbank.ua/uploads/1/7910-strategia_upravlinna_rizikami_2_0.pdf
27. Політика внутрішнього контролю АТ «Ощадбанк». 2024. URL: <https://www.oschadbank.ua/korporativna-etika-ta-komplaens> (дата звернення: 15.05.2025)
28. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк». 2023. URL: <https://www.oschadbank.ua/finansova-zvitnist> (дата звернення: 15.05.2025)
29. Підходи щодо оцінки ПВК/ФТ ризик – профіль банку. 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/5_pr_2020-11-20.pdf?v=4
30. Секторальна оцінка ризиків відмивання коштів/фінансування тероризму. 2019. URL: https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2019/10/2019_chern_nbu.pdf
31. Типологічне дослідження на тему: «Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму)». 2021. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20of%20the%20SFMS/UKR_Typology_2021_26_05.pdf
32. Базельські угоди (Basel Accords). Базель III. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D1%8C_III (дата звернення: 15.05.2025)
33. Шпачук, В. В. Базель III: етапи впровадження та методика оцінки. *Державне управління: удосконалення та розвиток* 5 (2012).
34. Офіційний вебсайт АТ "Ощадбанк" (oschadbank.ua). Установчі, внутрішні документи та ліцензії. URL: <https://www.oschadbank.ua/ustanovci-vnutrisni-dokumenti-ta-licenzii>
35. Статистичні дані Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic> (дата звернення: 15.05.2025)
36. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 (МСФЗ 9). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016#Text (дата звернення: 15.05.2025)

- 37.Внукова Н. М. Управління ризиками фінансових установ у сфері фінансового моніторингу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2018. № 8(36). С. 64–68.

ДОДАТКИ

Додаток А

Типології схем відмивання коштів в банківській системі (за класифікацією FATF)

№	Типологія схеми	Джерело коштів	Опис механізму
1	Дроблення транзакцій	Наркоторгівля	Розбиття великих сум на дрібні для уникнення фінмоніторингу
2	Використання компаній-оболонок	Корупція	Проведення коштів через низку фіктивних юридичних осіб
3	Торгівля з переоцінкою	Контрабанда	Переоцінка товарів з метою переміщення коштів через ЗЕД (зовнішньоекономічну діяльність)
4	Інвестиції в нерухомість	Злочинна діяльність	Легалізація коштів через купівлю нерухомості
5	Використання криптовалют	Кіберзлочини	Анонімні перекази без географічних обмежень

Додаток Б

Опитувальник клієнта АТ «Ощадбанк»

Додаток 5

до Програми належної перевірки клієнтів АТ «Ощадбанк»

Акціонерне товариство
«Державний ощадний банк України»

ОПИТУВАЛЬНИК ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

З метою виконання вимог законодавства України, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, Закону України «Про банки і банківську діяльність», реалізації міжнародних зобов'язань України відповідно до Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил й застосування положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків (FATCA), Загального стандарту звітності та належної перевірки інформації про фінансові рахунки (CRS) та інших вимог законодавства України просимо Вас надати відповіді на питання, що містяться в цьому опитувальнику.

Частина 1. Загальна інформація	
1.1. Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) _____	1.10. Адреса місця проживання або місця перебування: Країна _____ Населений пункт _____ Вулиця _____ Номер будинку _____; Номер квартири _____
1.2. Ідентифікаційний номер (РНОКПП) (за наявності) _____	1.11. Номери контактних телефонів: () _____; () _____ () _____; () _____
1.3. Реквізити документа, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаний на території України для укладення правочинів: Серія (за наявності) _____ № _____ Орган, що видав _____ Дата видачі _____	1.12. Чи маєте Ви статус учасника бойових дій після 14 квітня 2014 року? (заповнюється тільки громадянами РФ/РБ). Так ☐ Ні ☐ Якщо так, надайте посвідчення учасника бойових дій.
1.4. Місце народження (країна) _____	1.13. Чи належите Ви до політично значущих осіб, членів їх сімей чи осіб, пов'язаних з політично значущими особами? Так ☐ Ні ☐ Якщо так, то заповніть додаток І до цього опитувальника
1.5. Дата народження _____	1.14. Чи належите ви до внутрішньо переміщених осіб? Так ☐ Ні ☐
1.6. Громадянство (країна) _____	
1.7. Місце роботи _____	
1.8. Посада _____	
1.9. Адреса електронної пошти (за наявності) _____	
Частина 2. Обслуговування в банку та фінансовий стан	
2.1. Зазначте мету і характер майбутніх ділових відносин з Банком _____	2.4. Чи здійснюєте Ви незалежну професійну діяльність? Так ☐ Ні ☐ Якщо так, то зазначте вид такої діяльності _____
2.2. Джерела та обсяги середньомісячного доходу за попередній рік (зазначте позначку у відповідному рядку): Загальна сума _____	2.5. Якими послугами плануєте користуватись? ☐ Розрахунково-касове обслуговування ☐ Операції з платіжними картками ☐ Операції з поточними рахунками ☐ Депозитні операції ☐ Кредитні операції ☐ Операції з цінними паперами ☐ Операції з банківськими металами ☐ Послуги інкасації ☐ Зовнішньоекономічні операції ☐ Торгівельне фінансування (акредитиви/гарантії) ☐ Депозитарні операції ☐ Торговий еквайринг ☐ ОВДП «Військові облигації»
2.3. Чи зареєстровані Ви як підприємець? Так ☐ Ні ☐ Якщо так, то зазначте: Дата реєстрації _____ Реєстраційний номер _____ Вид підприємницької діяльності _____	

Додаток В

Матриця оцінки ризиків клієнтів в АТ «Ощадбанк»

Критерій	Низький ризик	Середній ризик	Високий ризик
Резиденція	Україна, країни ЄС	Туреччина, Грузія, Сербія	Офшорні юрисдикції
Види діяльності	Освіта, медицина	Будівництво, транспорт	ІТ, азартні ігри, обмін валют
Обсяг операцій	< 100 тис. грн	100 тис. – 1 млн грн	> 1 млн грн
Структура власності	Прозора	Частково прозора	Заплутана, з номіналами
Зовнішньоекономічна діяльність	Відсутня	Часткова	Постійна з незрозумілими країнами

Додаток Г

Звіт про баланс

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»

ПРОМІЖНИЙ КОНСОЛІДОВАНИЙ ЗВІТ ПРО ПРИБУТКИ І ЗБИТКИ ТА ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД ЗА ШІСТЬ МІСЯЦІВ, ЩО ЗАКІНЧИЛИСЯ 30 ЧЕРВНЯ 2024 РОКУ (у тисячах гривень)

	Примітки	За три місяці, що закінчилися 30 червня 2024 року	За шість місяців, що закінчилися 30 червня 2024 року	За три місяці, що закінчилися 30 червня 2023 року	За шість місяців, що закінчилися 30 червня 2023 року
Процентні доходи за фінансовими активами, що оцінюються за амортизованою вартістю та за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	5	9 815 633	18 601 005	6 557 240	13 110 821
Процентні доходи за фінансовими активами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	5	869 866	1 737 741	953 175	1 888 120
Всього процентних доходів		10 685 499	20 338 746	7 510 415	14 998 941
Процентні витрати	5	(5 039 120)	(9 380 910)	(3 311 272)	(6 153 912)
Чистий процентний дохід		5 646 379	10 957 836	4 199 143	8 845 029
(Формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти	27	813 640	1 544 550	700 927	1 234 944
Чистий процентний дохід після (формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти		6 460 019	12 502 386	4 900 070	10 079 973
Комісійні доходи	6	3 142 910	6 035 337	2 848 999	5 636 400
Комісійні витрати	6	(1 422 225)	(2 442 736)	(1 195 486)	(2 312 477)
Операції з іноземною валютою, нетто		265 991	569 923	165 512	336 333
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки іноземної валюти		2 152	(74 461)	41 517	104 365
Чистий прибуток/(збиток) від операцій з фінансовими інструментами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	7	1 264 656	2 306 867	1 156 291	(203 635)
(Формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за іншими фінансовими активами і гарантіями	27	(144 666)	(239 762)	67 554	199 743
(Формування)/розформування резерву під збитки від знецінення інших нефінансових активів		(6 589)	37 414	(16 207)	(23 521)
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		8 125	8 123	(14 494)	(32 848)
Чистий прибуток/(збиток) від модифікації фінансових активів		(9 390)	(527 177)	(175 174)	(216 819)
Інші доходи		147 191	229 158	81 742	244 833
Чистий непроцентний дохід		3 248 155	5 902 686	2 960 254	3 732 374
Операційні доходи		9 708 174	18 405 072	7 860 324	13 812 347
Витрати на виплати працівникам	8	(2 176 818)	(4 036 408)	(1 733 140)	(3 499 767)
Амортизаційні витрати	8	(581 140)	(1 189 470)	(468 219)	(931 705)
Інші адміністративні та операційні витрати	8	(1 748 663)	(3 121 924)	(1 366 862)	(2 547 719)
Прибуток від операційної діяльності		5 201 553	10 057 270	4 292 103	6 833 156

Додаток Д

Звіт про сукупний дохід

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»

ПРИМІТКИ ДО КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ (ПРОДОВЖЕННЯ)
ЗА РІК, ЩО ЗАКІНЧИВСЯ 31 ГРУДНЯ 2024 РОКУ
(у тисячах гривень)

13. ІНВЕСТИЦІЇ В ЦІННІ ПАПЕРИ

	31 грудня 2024 року			31 грудня 2023 року		
	За справедливою вартістю через прибутки/збитки	За справедливою вартістю через інший сукупний дохід	За амортизованою собівартістю	За справедливою вартістю через прибутки/збитки	За справедливою вартістю через інший сукупний дохід	За амортизованою собівартістю
Державні боргові цінні папери України:						
Короткострокові державні боргові цінні папери	—	—	—	—	—	5 317 988
Середньострокові державні боргові цінні папери	460 874	—	166 735 489	27 325	6 511 947	64 909 440
Довгострокові державні боргові цінні папери	21 628 087	—	5 796 234	48 941 812	2 102 830	5 786 755
Резерв під очікувані кредитні збитки	—	—	(2 152 414)	—	—	(976 731)
Всього державні боргові цінні папери України	22 088 961	—	170 379 309	48 969 137	8 614 777	75 037 452
Інші:						
Корпоративні боргові інструменти:						
Облігації, випущені підприємствами	—	—	671 272	—	—	—
Облігації, випущені Державною іпотечною установою	—	—	928 997	—	—	904 658
Резерв під очікувані кредитні збитки	—	—	(38 391)	—	—	(30 239)
Всього корпоративні боргові інструменти	—	—	1 561 878	—	—	874 419
Інші боргові інструменти:						
Боргові зобов'язання НБУ	—	—	33 017 640	—	—	38 809 458
Облігації, випущені органами місцевого самоврядування	—	—	165 023	—	—	229 208
Резерв під очікувані кредитні збитки	—	—	(1 791)	—	—	(2 097)
Всього інші боргові інструменти	—	—	33 180 872	—	—	39 036 569
Всього боргових цінних паперів	22 088 961	—	205 122 059	48 969 137	8 614 777	114 948 440
Дольові цінні папери:						
Акції компаній	—	446 949	—	—	915 326	—
Всього дольових цінних паперів	—	446 949	—	—	915 326	—
Всього інвестицій в цінні папери	22 088 961	446 949	205 122 059	48 969 137	9 530 103	114 948 440

Інформація про рух резервів під очікувані кредитні збитки за інвестиціями в цінні папери представлена у Примітці 29.

Додаток Ж

Алгоритм ідентифікації підозрілої фінансової операції в АТ «Ощадбанк»

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

**ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ
ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ:
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ**

Збірник матеріалів

**X ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

25 квітня 2025 року

РОЗДІЛ 4. ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВОЮ І ПІДПРИЄМСТВОМ

<i>Dobrohurska K.D.</i>	Problems and prospects of individual income taxation	171
<i>Fedun M.V.</i>	Money laundering: essence, typical schemes	173
<i>Litvyniuk A.</i>	Accounting policy as a tax planning tool	175
<i>Shapovalov M.</i>	Tax management in business	177
<i>Dabizha O.</i>	Depreciation methods of fixed assets as a tax optimization tool	179
<i>Vasylenko R.</i>	Tax management as a tool for enterprise economic security	181
<i>Zaporozhets V.</i>	Impact of inventory valuation methods on the tax burden of agricultural enterprises	183
<i>Алексесенко А.О.</i>	Національні особливості стягнення податків із заробітної плати	185
<i>Бойко А.І.</i>	Фінансовий моніторинг як інструмент протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом	187
<i>Вовк А.В.</i>	Податкова застава як інструмент забезпечення податкового боргу	188
<i>Гончар А.В.</i>	Структура власності та бенефіціарна власність у фінансовому моніторингу	191
<i>Гурінчук В.В.</i>	Реформування податкової системи України	193
<i>Закарлюка В.О.</i>	Податковий менеджмент та фінансовий моніторинг в управлінні державою і підприємством	195
<i>Запісецька С.П.</i>	Методи оцінки вибуття запасів в контексті податкового планування	197
<i>Кабанець А.В.</i>	ЕСВ у податковій системі України	199
<i>Клезь Г.С.</i>	Система податкового менеджменту малого бізнесу в контексті економічної безпеки: інструменти контролю та цифрові рішення	201
<i>Кулага Р.О.</i>	Фіскальні новації спрощеної системи оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності	203
<i>Ласюк А.В.</i>	Національна оцінка ризиків: практичне значення для суб'єктів первинного фінансового моніторингу	205
<i>Лиманський Є.І.</i>	Підприємства паливно-енергетичного комплексу – пріоритетні об'єкти фінансового моніторингу	207
<i>Луфєрова О.В.</i>	Новації у розрахунках з бюджетом у 2025 році на спрощеній системі оподаткування	210
<i>Мазуренко А.І.</i>	Облікове інформаційне забезпечення господарських процесів як елемент фінансового моніторингу	212
<i>Маляренко М.В.</i>	Основні види ризиків у банківській діяльності та їх вплив на фінансовий моніторинг	214
<i>Мартінова К.О., Редька М.І.</i>	Фінансовий моніторинг та контролінг: точки перетину в системі податкової безпеки підприємства	216
<i>Марченко Д.О.</i>	Використання ризик – орієнтованого підходу при проведенні фінансового моніторингу	218
<i>Моголівець В.І.</i>	Мінімізація податкових ризиків підприємства з податку на додану вартість	220
<i>Навроцька Я.Б.</i>	Особливості обліку розрахунків з бюджетом за податками та платежами підприємства у 2025 році	222

УДК 336.763:005.8

Марченко Д.О.

*студент ф-ту ОПМ, 4 курсу, спец. 071 «Облік і оподаткування»,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
Науковий керівник — Ловінська — д. е. н.
завідувач кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу
імені Миколи Чумаченка*

ВИКОРИСТАННЯ РИЗИК – ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Сьогодні актуальність впровадження ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу зростає у зв'язку зі стрімким ускладненням фінансових операцій та зростанням обсягів транзакцій. Постійно змінюється і характер загроз, пов'язаних з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення (ВК/ФТ/ФРЗМЗ). За умов обмежених ресурсів і різноманіття ризиків, стандартні методи моніторингу втрачають ефективність, що підштовхує до переходу на більш гнучкі, адаптивні підходи на основі оцінки ризиків. Метою даного дослідження є глибоке осмислення сутності ризик-орієнтованого підходу, його переваг, основних етапів запровадження та викликів, які виникають у процесі реалізації.

Ризик-орієнтований підхід у цій сфері полягає в системному виявленні, аналізі та розумінні потенційних ризиків, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів та тероризмом. Основою є пропорційність заходів до рівня встановленого ризику, індивідуальний підхід до різних типів клієнтів, послуг, регіонів, а також постійний контроль і регулярний перегляд ризиків. Важливою складовою є активна участь керівництва установ у процесі управління ризиками та відповідність як міжнародним стандартам, зокрема FATF[1], так і національним умовам.

Серед основних переваг підходу — посилення ефективності виявлення підозрілих транзакцій шляхом концентрації зусиль на зонах високого ризику. Також це дає змогу раціонально використовувати ресурси, зокрема через спрощення перевірок клієнтів з низьким ризиком. Інформація, що збирається, стає більш релевантною та якісною, що позитивно впливає на ефективність всієї системи фінмоніторингу. Окрім цього, впровадження підходу сприяє формуванню сильної комплаєнс-культури та зміцненню міжнародного партнерства.

Процес запровадження передбачає кілька ключових етапів: від ідентифікації джерел ризику (по клієнтах, послугах, регіонах) до аналізу їхньої ймовірності й потенційного впливу. Далі — формування глибокого розуміння ризиків і відповідне налаштування систем контролю, яке включає підвищені або спрощені процедури перевірки клієнтів залежно від ризик-профілю. Обов'язковим є постійне спостереження за операціями, перегляд оцінок ризику

з урахуванням змін у регуляторному середовищі чи бізнес-процесах. Всі етапи мають бути чітко задокументовані [2].

Попри численні переваги, реалізація ризик-орієнтованого підходу супроводжується й труднощами. Зокрема, виникає суб'єктивність оцінок, що вимагає впровадження чітких методик. Не менш актуальна проблема — нестача якісних даних, без яких оцінка ризиків втрачає ефективність. Також можливий опір персоналу змінам, що вимагає інвестицій у навчання та побудову культури управління ризиками. Складність моделей оцінювання ризиків можна вирішити через залучення експертів та сучасних технологій. Нарешті, важливо забезпечити чіткі нормативні орієнтири для всіх учасників ринку [3].

Отже, ризик-орієнтований підхід є не просто інструментом, а фундаментом для ефективної протидії фінансовим злочинам і підвищення стабільності всієї фінансової системи. Його впровадження — це шлях до більш точної і дієвої ідентифікації загроз, оптимізації витрат, якіснішого аналізу даних та зміцнення міжнародних зв'язків. Майбутнє цього напрямку пов'язане з постійним удосконаленням методів, використанням новітніх технологій і розвитком людського капіталу.

Список використаних джерел

1. Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей (FATF)
URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf>
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового значення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
3. Керівництво FATF із застосуванням ризик – орієнтованого нагляду 2021. С 58 – 60.
URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9A%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE_FATF_%D1%96%D0%B7_%D0%B7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA-%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D1%83.pdf